

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Kaspar Schultz

**Hübriidsõda liitriikide lagunemise järgses
keskkonnas – Ida-Ukraina ja Bosnia sõja võrdlus**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Vello Andres Pettai, PhD

Tartu 2017

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

.....

Kaspar Schultz

Kaitsmine toimub/kuupäev/ kell/kellaeg/
...../aadress/ auditooriumis/number/.

Retsensent: /nimi/ (...../teaduskraad/),
..... /amet/

Lühikokkuvõte

Antud bakalaureusetöös võrreldakse Venemaa hübriidsõda Ida-Ukrainas ning Serbia hübriidsõda Bosnia ja Hertsegoviinas. Hübriidsõda, mida mõlemas riigis kasutati, koosnes nii konventsionaalsetest, irregulaarsetest letaalsetest ja mitteletaalsetest kui destabiliseerivatest vahenditest. Nende vahendite kasutamist sidus agressorriik selektiivselt rahvusvahelise õigusega ning eitas vastutust nende tegevuste puhul, kus riigi seost vahendite kasutamisega on raske tõestada. Lisaks tuuakse töös välja olulised taustatunnused, mis suurendavad hübriidsõja tekke tõenäolisust. Nendeks on agressorriigi lokaalse eskalatsiooni dominants ning revisionism. rahvusvähemuste olemasolu ohverriigis ja nõrk ohverriik. Võrreldes mõlemaid juhtumeid, jõudis autor järeldusele, et hübriidsõja eesmärgiks on saavutada strateegilist rahu riigis, mille eesmärk on legitimeerida konflikt ning tagada agressorriigi poolt toetatud mitteriiklikule tegutsejale kontroll konfliktipiirkonna üle.

Sisukord

Sissejuhatus	5
1. Võrdluse alus.....	8
2. Hübriidsõda.....	11
2.1 Konventsionaalsed vahendid	12
2.2 Irregulaarsed mitteletaalsed vahendid	14
2.3 Destabiliseerivad vahendid	16
2.4 Irregulaarsed letaalsed vahendid	17
2.5 Hübriidsõja eesmärgid	18
3. Taustatunnused.....	20
4. Hübriidsõda Bosnias ja Ida-Ukrainas.....	26
4.1 Konventsionaalsed vahendid.....	26
4.2 Mitteletaalsed vahendid	27
4.3 Destabiliseerivad vahendid	29
4.4 Letaalsed vahendid.....	31
4.5 Hübriidsõja eesmärgid	32
5. Kokkuvõte.....	35
6. Kasutatud kirjandus.....	37
Summary	40

Sissejuhatus

Riikide piirid maailmas ei järgi etniliste rühmade paiknemist, vaid need on kujunenud nii liitriikide kui impeeriumite (edaspidi liitriigid) loomise ja lagunemiste tulemustel. Seetõttu pole enamik riike tänapäeval rahvusriigid, vaid sisaldavad rohkem kui üht rahvust, mis on kujunenud liitriikide loomise või lagunemise tulemusena. Kui liitriigid lagunevad, toob see tihti kaasa probleeme endise liitriigi eri osade vahel. Samas ei ole need suhted kõikide endiste osade vahel sarnased, mistõttu on kasulik eristada tuumikriike ja osariike. Tuumikriik omab liitriigis privilegeeritud positsiooni, ning pärast liitriigi territoriaalse terviklikkuse kaotamist, proovib säilitada sarnast positsiooni suhtluses eraldunud osadega. Kuigi liitriigi tsentraliseerituse aste mängib olulist rolli tuumikriigi ja osariigi vahelistes suhetes, on osariik liitriigi osana tuumikriigist sõltuv vähemasti poliitiliselt. Kui osariik soovib aga iseseisvuda liitriigist, siis saab see toimuda vaid tuumikriigi nõusolekul. Nõusoleku puudumine tähendaks pideva konflikti ohtu, mis ei soodustaks riigi rahumeelset arengut. Nõusolek iseseisvumisele ei pruugi aga alati tähendada, et osariik oleks pärast liitriigi lagunemist tuumikriigist vähem sõltuv, kui varem.

Muutused tuumikriigi-osariigi vahelistes suhetes võivad kaasa tuua konflikte. Üks võimalik muutus on olukord, kus osariik otsustab loobuda senistest sõltuvussuhetest tuumikriigiga ning valida uue suuna. Reageerimaks sellele muutusele, ei saa aga tuumikriik kasutada konventsionaalset sõda, et muuta osariik leplikuks seniste sõltuvussuhetega. Rahvusvahelise õiguse kontekstis on sõja pidamine sellistel eesmärkidel keelatud, mistõttu peab tuumikriik kasutama teisi vahendeid oma eesmärkide elluviimiseks. Üheks selliseks vahendiks on hübriidsõda, mis ei seo tuumikriiki konventsionaalsesse sõtta oma endise osariigiga, kuid annab võimaluse juhtida konflikti soovitud eesmärkideni läbi konfliktis osaleva mitteriikliku tegutseja. Hübriidsõda on seega irregulaarne sõjapidamise viis, kuid täpses definitsioonis, mida hübriidsõda endast kujutab, ei ole kokku lepitud. Sarnaselt ei olda ühel meelel, kas tegu on uut tüüpi konfliktiga või mitte. Mis on aga oluline hübriidsõja puhul riigi territoriaalse või mõjusfääri lagunemise kontekstis on selle meetodi olemuselt reaktiivne iseloom, mida kasutatakse reageerides teatud sündmustele või poliitikatele ohverriigis, mis tekitavad vastuolu kohaliku elanikkonna ja keskvalitsuse vahel, kes siis on nõus tegema koostööd agressorriigiga ohverriigi keskvalitsuse vastu.

Antud uurimus keskendub Venemaale ja Serbiale, mis olid vastavalt Nõukogude Liidu ja Jugoslaavia tuumikriigid ning kes kaotasid lagunemisperioodil kontrolli suurema osa endise liitriigi üle. Kahe tuumikriigi tegevust vastusena liitriikide lagunemisele analüüsitakse Bosnia sõja ja Ida-Ukraina (Krimm ja Donbass) sõja valguses. Kuigi mõlemad tuumikriigid panustasid olemasoleva süsteemi lagunemisse, ei suutnud nad protsessi kontrollida ning iseseisvumislaine hõlmas ka neid riike, kelle iseseisvumist ei soovitud. Oma tuumikriigi positsiooni taastamiseks on mõlemad riigid pärast liitriigi lagunemist teinud katseid laiendada oma territooriumi endise liitriigi alade arvelt, rahvuskaaslaste kaitsmise ajendil. Nende sõdade oluliseks sarnasuseks on asjaolu, et ei Serbia ega Venemaa ei tunnistanud/tunnista avalikult oma tegutsemist konfliktipiirkonnas, kuid sellegipoolest toetati/toetatakse konflikti sõjalise abiga. Lisaks oli mõlema ohverriigi puhul tegu rahvusvaheliselt tunnustatud riigiga, mitte iseseisvuse poole taotlevate regioonidega.

Serbia ja Venemaa olid nende sõdade ajal mittedemokraatlikud riigid, mis raskendab võrdlust demokraatlike riikidega, kus võib sarnaselt aset leida riigi territoriaalse terviklikkuse või mõjusfääri lagunemine. Vahendid, mida demokraatlikud ja mittedemokraatlikud riigid kasutada saavad lagunemise vältimiseks, on erinevad, mistõttu ei pruugi ka stsenaariumid, mis avaldusid Serbia ja Venemaa puhul, olla sarnased nendega, mis võivad juhtuda näiteks Ühendkuningriigis või Hispaanias. Demokraatlike riikide võimaliku erinevuse selgeks tegemist raskendab aga asjaolu, et demokraatlike riikide puhul ei ole näiteid, kus mõni regioon oleks lähiajaloos eraldunud tuumikriigist, kus demokraatia oli juurdunud. Siiski võib antud töö pakkuda head võrdluse võimalust nii mittedemokraatlike riikide (Nigeeria, Türgi, Hiina) kui demokraatlike riikidega, otsimaks ühisosa küsimuses, kuidas tänapäeval olemasolevad riigid saavad hakkama väljakutsetega oma territoriaalsele terviklikkusele. Kosvo mittetunnistamine ka demokraatliku Hispaania poolt viitab asjaolule, et territooriumi kaotamise valud ei ole seotud vaid mittedemokraatlike režiimidega ja imperiaalsete riikidega. Lisaks loob see töö hea raamistiku, hindamaks olukordi, kus mõni riik võib kasutada hübriidsõda teise riigi või iseseisvust taotleva regiooni vastu.

Töö eesmärgiks on uurida hübriidsõjas kasutatavaid vahendeid ning nende kasutamise eesmärke ning kuidas on need vahendid seotud nii liitriigi lagunemise järgse keskkonna kui rahvusvahelise õiguse keskkonnaga. Antud töö keskendub Venemaa ja Serbia näidetele, mida kasutatakse töös esitavate argumentide illustreerimiseks. Lisaks täiendavad mõlemad juhtumid üksteist – Venemaa juhtum võimaldab vaadata Serbia juhtumit hübriidsõja valguses, mida seni ei ole varem väga palju tehtud ning Serbia juhtum võimaldab analüüsida Venemaa käitumist paremas perspektiivis.

Töö hüpotees on, et hübriidsõdade puhul, mis tekivad liitriikide lagunemisjärgses keskkonnas, kasutatakse ära nii varasemaid suhteid riikide vahel kui ka selektiivset arusaamist rahvusvahelisest õigusest, legitimeerimaks oma tegevusi. Rahvusvahelise õiguse süsteem, mis tekkis 1945. aastal, piiras märkimisväärselt riikide võimalusi pidada teiste riikidega sõda. Unilateraalse maailmakorra tingimustes, mis tekkis pärast külma sõja lõppu, muutus sõjapidamine veelgi keerukamaks. Serbia ja Venemaa, mis pidasid sõdu varasemalt endaga seotud riikidega, kasutasid ära varasemaid omavahelisi suhteid, et legitimeerida oma sõda. Kui sõjalise tegevuse jaoks kasutab agressorriik mitteriikliku tegutsejat, kelle tegevuste vastutus ei laiene agressorriigile, siis mittedõjaliste vahendite puhul saab agressorriik viidata oma tegevuste õigluslikusele või eitada vastutust. Sellise konflikti eesmärk ei ole hävitada teist riiki sõjaliselt, vaid saavutada strateegilist võitu ning tagasipöördumist endiste suhete juurde.

1. Võrdluse alus

Antud töös keskendutakse Serbia ja Venemaa näidetele liitriigi lagunemise järgsete konfliktide analüüsil. Juhtumite valik ja vähesus tuleneb mitmest asjaolust, mis eristavad kahte juhtumit teistest võimalikest juhtumitest. Väga oluline on nende kahe juhtumi puhul see, et agressiooni ohvriks langenud Bosnia ja Hertsegoviina (edaspidi Bosnia) ning Ukraina on rahvusvaheliselt tunnustatud riigid. Kuigi Bosnia sõda algas vahetult pärast iseseisvuse väljakuulutamist Bosnias, tunnustasid nii USA kui Euroopa Ühendused (EC) varakult nende iseseisvust (Binder, 1992). Jugoslaavia kokkuvarisemise tingimustes, kus liitriigi kooshoidmine ei olnud enam võimalik, oli rahvusvaheline kogukond nõus uute riikide iseseisvust tunnustama. Ukraina puhul, mille iseseisvus enne konflikti oli märkimisväärselt pikem, ei olnud iseseisvuse rahvusvaheline tunnustamine problemaatiline. Rahvusvaheline tunnustus eristab neid kahte juhtumit de facto riikidest ning regioonidest, mis alles taotlevad iseseisvust keskvõimust.

Võrdlus koloniaalimpeeriumite ja dekoloniseerimise protsessis tekkinud riikidega oleks keeruline erinevate keskuse-perifeeria suhete tõttu. Kuigi osariigid ei olnud tuumikriigiga positsioonilt võrdsed, esines Jugoslaavia ja Nõukogude Liidus ka regioonid, kus elatustase oli kõrgem kui tuumikriigis – midagi, mis oleks olnud mõeldamatu koloniaalsuhetes. Samuti olid kolooniad emamaast eraldatud veekogudega ning võisid asuda emamaast kaugel, Nõukogude Liit ja Jugoslaavia olid aga ühendatud maismaaliselt, mistõttu oli geograafiline kaugus väiksem. Ühise riigipiiri omamine soodustas Serbia ja Venemaa agressiooni osariikide vastu, võimaldades salaja transportida sõjalisi vahendeid konfliktipiirkonda. Koloniaalsuhete puudumise tõttu tänapäeva maailmas ei ole nende juhtumite võrdlus enam relevantne, samas eksisteerib mitmerahvuselisi riike, mis võivad tulevikus laguneda (nt Suurbritannia, Hispaania, Belgia). See aga ei tähenda, et dekoloniseerumine ei oleks toonud kaasa sõdu territoriaalse terviklikkuse säilitamise nimel, vaid et need erinevad on erinevad juhtumitest, mida antud töös uuritakse.

Oluline tunnus, mis eristab Serbia ja Venemaa agressiooni mitmetest teistest varasematest sõjalistest agressioonidest endiste osariikide vastu on see, et oma osalust konfliktis eitati, kuigi konflikti toetati sõjalise abiga. Seega ei ole tegemist avaliku

sõjalise konfliktiga kahe riigi vahel, vaid asümmeetrilise konfliktiga, mis hõlmab küll tegelikult mõlemat riiki, kuid ei sarnane muudes aspektides traditsioonilise sõjapidamisega riikide vahel. Selle aspekti tõttu erineb Gruusia sõda 2008. aastal Ida-Ukraina sõjast ja Kosovo sõjast 1998-1999. aastal.

Putini avantüüri Donbassis ja Krimmis on võrreldud ka Hitleri käitumisega Sudeedimaal rahvuskaslaste kaitsel (Kravlova, 2014), kuid see võrdlus ei ole kõige parem. Esiteks oli Hitler avameelne oma plaanide suhtes hõivata Sudeedimaa ning kasutada selleks vajadusel otsest sõjalist jõudu, kuid saavutas kontrolli piirkonna üle läbi diplomaatiliste kokkulepete teiste suurriikidega, kasutamata oma sõjaväge või toetamata irregulaarset sõjategevust Tsehhoslovakkia riigi vastu. Samuti ei olnud Tsehhoslovakkia osa varasemast Saksamaast, vaid Austria-Ungarist, Ukraina oli aga olnud Nõukogude Liidu ning varasema Venemaa Keisririigi osaks. Seega oli Hitleri käitumine suunatud uute territooriumite saamisele, mitte seniste territooriumite või mõjusfääride säilitamisele. Kolmandaks ei olnud enne teist maailmasõda sellist rahvusvahelist süsteemi ega rahvusvahelist õigust, mis oleks seadnud sellise käitumise fundamentaalsesse vastuollu tavapärase riikidevahelise suhtlusega. Neljandaks ei olnud teise maailmasõja eelsel ajal ühtki suurriiki, nagu Ameerika Ühendriigid, kelle konventsionaalne sõjaline ülemvõim teiste riikide suhtes oleks välistanud agressorriigi võimalused sõda võita.

Võttes arvesse tuumikriigi ja osariigi vahelisi suhteid, ohverriikide rahvusvaheliselt tunnustatud iseseisvust, ning konflikti läbiviimise varjatud, kuid sõjalist iseloomu, ei ole juhtumite arv, mis sobiksid antud uurimistöö valimisse, väga suur. Lisaks, kuigi töös kasutatakse Serbia ja Venemaa võrdlust, on juhtumite vahel ka olulisi erinevusi, mille tõttu ei saa rääkida täiesti sarnaste juhtumite võrdlusest. Esiteks on/olid mõlemal riigil erinevad rahvusvahelised eesmärgid, tulenedes varasematest erinevatest staatustest. Kui Nõukogude Liit võitles mõjuvõimu pärast USA-ga globaalsel tasandil, mistõttu pürgib Venemaa ka hetkel globaalselt olulise suurriigi staatusele. Jugoslaavia oli aga regionaalne suurriik ning koos Egiptuse ja Indiaga üks Mitteühinemisliikumise rajajatest. Pärast lagunemist jäid Serbia ambitsioonid samuti regionaalseks.

Teine erinevus on Jugoslaavia sõdade laiem kontekst ja Horvaatia roll Bosnia sõjas. Bosnia sõja ajal toimus ka Horvaatia sõda, mis oli samuti sõjas Serbia poolt toetatud

separatistidega. Lisaks sellele, oli Horvaatia ka osapool Bosnia sõjas, proovides sarnaselt Serbiale lõhkuda Bosnia territoriaalset terviklikkust. Serbia ja Horvaatia vastasseis nii omavahel kui Bosnias, kus üksteist nähti ohuks oma eksistentsile (MacDonald, 2002), ei oma ekvivalenti Venemaa juhtumi puhul. Konfliktide rohkus kolme osapoole vahel raskendab Bosnia sõja eraldamist laiemast kontekstist. Siiski ei olnud Horvaatia roll võrreldav Serbia omaga Jugoslaavia lagunemisega seotud sõdades. Horvaatia oli sarnaselt Bosniale Serbia agressiooni ohvriks, lahinguid Serbia aladel aga ei toimunud. Suurim erinevus Horvaatia ja Serbia vahel on aga see, et Horvaatia taotles iseseisvumist Jugoslaaviast, samal ajal kui Serbia jäi osaks sellest ning moodustas aladest, mis ei iseseisvunud, uue riigi, Jugoslaavia Föderaalvabariigi, mis hõlmas lisaks Serbiale ka Montenegrot. (Serbia domineeris seda uut liitriiki, mistõttu viidatakse töös läbivalt Serbiale, kuigi kogu Bosnia sõja ajal oli Serbia osaks Jugoslaavia Föderaalvabariigist.) Lisaks asus Horvaatia sõtta Bosnias alles siis, kui Serbia oli seda juba teinud, ning loobus sõjalisest tegevusest USA-ga koostöö kasuks, sanktsioonide ähvardusel (Percy; MacQueen, 1995a). Serbia suurem sõjaline võimekus, mis tulenes Milosevici kontrollist Jugoslaavia Rahvusarmee (JNA) üle (Matic; Stojic, 2016), andis Serbiale seega ülekaaluka sõjalise võimekuse, mida Horvaatial ei olnud.

Kolmandaks erinevuseks on sõjakuritegude ja hukkunute hulk, mida esines Bosnia sõjas oluliselt rohkem kui Ida-Ukraina sõdades. Bosnia serblased panid Srebrenicas toime genotsiidi ning tegelesid teadlikult territooriumite etnilise puhastamisega, mida Ida-Ukrainas aga juhtunud ei ole. See viitab asjaolule, et Bosnia sõda oli oluliselt rohkem sõjalisem, kui Ida-Ukraina oma. Vaatamata nimetatud erinevustele, leiab autor, et olulisemates aspektides esinevad funktsionaalsed ekvivalendid, mis võimaldavad tähendusliku võrdluse loomist ning ei mõjuta oluliselt uurimise all olevat teemat, ehk tuumikriigi poolt korraldatud hübriidsõda endistes osariikides pärast liitriigi lagunemist. Seega kasutatakse töös sarnaste juhtumite analüüsi (most similar systems design), mis võimaldab luua hea raamistiku uurimaks sarnaseid juhtumeid ka tulevikus.

2. Hübriidsõda

Hübriidsõda on suhteliselt uus termin rahvusvahelises poliitikas. Akadeemilises maailmas populariseerisid selle termini Frank Hoffmann ja James N. Mattis 2005. aastal, kes mõistsid hübriidsõda kui sõda, milles mitteriiklikud tegutsejad kasutavad ära nii letaalseid kui mitteletaalseid vahendeid sõjalistel eesmärkidel, saavutamaks strateegilisi võite riikliku tegutseja vastu (Hoffman; Mattis, 2005, 18-19). Väga olulise osa hübriidsõjast moodustab nende arust ka psühholoogiline ja informatsioonisõda, kus võitlus käib kohalike elanike üle (ibid., 19). Esimene konflikt, mille puhul hakati seda terminit laialdasemalt kasutama, oli Teine Liibanoni sõda 2006. aastal, kirjeldamaks Hezbollahi taktikalisi valikuid Iisraeli vastu (Cruceru, 2014, 235). 2014. aastal, mil algas konflikt Ida-Ukrainas, hakati hübriidsõja terminit kasutama Venemaa taktikaliste valikute kirjeldamiseks selles sõjas. Lisaks neile kahele konfliktile on kasutatud terminit ka Islamiriigi puhul, kirjeldamaks nende tegevusi Iraagi ja Süüria vastu (Nemeth, 2015). Kuigi hübriidsõja mõistet on kasutatud ka retrospektiivselt, nagu näiteks Bosnia sõja puhul (Matic; Stojic, 2016), moodustavad suure osa olemasolevast kirjandusest need kolm juhtumit. Nende kolme juhtumi kokkupanek hübriidsõja defineerimisel on aga problemaatiline seetõttu, et Hezbollah ja Islamiriik on mitteriiklikud tegutsejad, kes pidasid hübriidsõda endast tugevamate riikide vastu, erinevalt Venemaast, riiklikust tegutsejast, kes on hübriidsõjas endast nõrgema riigiga. Kuigi ka riigid sõdivad hübriidsõjas läbi mitteriikliku tegutseja, annab riigi toetus mitteriiklikule tegutsejale heidutuse välisriikide sekkumise või ohverriigi sõjalise eskalatsiooni vastu, mida mitteriiklik tegutseja iseseisvalt omada ei suuda. Seetõttu põhineb osa järgnevalt välja toodud hübriidsõja teooriast Venemaa juhtumi analüüsil, sest teiste juhtumite puhul sellist heidutuse võimekust ei ole.

Kuigi töös kasutatakse mõistet hübriidsõda, siis mitmed sõjateoreetikud leiavad, et tegu ei ole uue sõja tüübiga. Mõistlik oleks hübriidsõjast mõelda kui strateegiast, kus agressor kasutab ära oma strateegilist üleolekut neis valdkondades, kus nad on ohverriigist tugevamad (Renz, 2016, 288). Strateegiliste tugevuste ärakasutamine tähendab ka, et hübriidsõja agressorite puhul on väga raske defineerida kindlaid valdkondi, mida sõjalistel eesmärkidel rakendatakse teise riigi vastu, sest iga riigi strateegilised tugevused on keskkonnast sõltuvad.

Hübriidsõja kasutamine riikide ja mitteriiklike tegutsejate poolt pärast 2005. aastat, mil Hoffman ja Mattis selle mõiste defineerisid, on kaasa toonud mitmeid eri definitsioone ja arusaamu hübriidsõja olemusest. Definitsioonide paljusus, mis viitab samuti pigem strateegiale, kui kindlale uuele sõja tüübile, teeb ühese ja inklusiivse definitsiooni loomise hübriidsõjale raskeks. Daniel Stefanescu, võrreldes hübriidsõdu Lähis-Idas Venemaa käitumisega Ida-Ukrainas, näeb hübriidsõja komponentidena konventsionaalseid ja ebakonventsionaalseid vahendeid, lisaks letaalsetele ja mitteletaalsetele vahenditele, mille kasutamise eesmärk on anda ühele poolele otsustav eelis teise poole üle (Stefanescu, 2015, 72). Mihai Marcel Neag peab hübriidsõjaks segu konventsionaalsetest, irregulaarsetest ja asümmeetrilistest vahenditest, mida kasutatakse samaaegselt (Neag, 2016, 19). Mõned teoreetikud lisavad ka destabiliseerivad vahendid (Ionita, 2014, 66) ning sümmeetrilised vahendid, riiklikest tegutsejatest rääkides (Lanoszka, 2016, 189). Terminid, mida eri autorid kasutavad, raskendavad aga tihti mõistetavust, isegi kui autorid räägivad samadest asjadest. Loomaks eristust mitmete irregulaarsete vahendite juurde, mida kasutatakse hübriidsõjas, tehakse eristus sarnaselt Stefanescule letaalsete ja mitteletaalsete vahendite vahele. See eristus on oluline, sest letaalseid ja mitteletaalseid vahendeid kasutatakse eri eesmärkidel. Letaalsete ja mitteletaalsete vahendite kõrval eristatakse ka destabiliseerivaid vahendeid, mis võivad olla olemuslikult nii letaalseid kui mitteletaalsed, kuid täidavad selgelt eristuvat eesmärki. Lisaks neile kolmele valdkonnale kirjeldatakse järgnevalt ka konventsionaalseid vahendeid, mille kasutamine on võimalik vaid riiklikele tegutsejatele. Viimasena kirjeldatakse ka hübriidsõja pidamise peamisi eesmärke.

2.1 Konventsionaalsed vahendid

Kuigi konventsionaalsed sõjapidamise vahendid olid kasutuses kuni teise maailmasõjani, siis pärast selle lõppu hakati üha enam kasutama muid viise sõja pidamiseks (Bahnareanu, 2015, 58). Konventsionaalne sõda on sümmeetriline, kus riigid on üksteisega sõjas, kasutades suuri armeesid, mis võitlevad üksteise vastu kindlatel lahingurinnetel (ibid., 58-59). Sellistes sõdades on selged võitjad ja kaotajad ning sõja eesmärk on vaenlase alistamine läbi sõjalise võidu. Pärast teist maailmasõda võeti kasutusele aga terminid nagu asümmeetriline sõda ja ebakonventsionaalne sõda, kus sõjapidamise eesmärgiks on vastast sundima kompromissidele ning mitte täielikult hävitama (ibid., 58-59). Hübriidsõda peetakse viienda generatsiooni sõjaks, kus agressor

kasutab nii konventsiaalseid kui mittekonventsionaalseid viise, kuid sõda ei toimu enam riikide vahel, vaid riigi ja mitteriikliku tegutseja vahel kindla riigi sees, kaasates ka mitteletaalseid valdkondi sõjapidamisse (ibid., 59-60). Hübriidsõjast tasub seega mõelda kui kõikide sõdade tüüpide kombinatsioonist (ibid., 63), mis ei ole piiratud sõja pidamise konventsioonide või rahvusvahelise õigusega.

Selline märkimisväärne muutus sõjapidamises pärast teist maailmasõda üldiselt ning pärast külma sõja lõppu spetsiifiliselt on seletatav muutunud rahvusvahelise keskkonnaga. Pärast teist maailmasõda asutati Ühendatud Rahvaste Organisatsioon (ÜRO), mis seadis oma peamiseks eesmärgiks riikidevahelise rahu hoidmise. See tähendas aga, et sõja pidamine teiste riikide vastu muutus rahvusvaheliselt taunitavaks ning agressorriikidel muutus raskeks õigustada oma vallutusi teiste suveräänsete riikide vastu (Lanoszka, 2016, 180). Saavutamaks konventsionaalset võitu teise riigi üle, peaks agressorriik omama ÜRO julgeolekunõukogu toetust, näiteks enesekaitse õiguse raames või sõjaga kurjuse vastu (Schmidt, 2014, 74). Selle puudumine tähendab jätkusuutliku rahu võimatust uues olukorras (ibid.), mistõttu riigid proovivad vältida konventsionaalset sõda teiste riikidega. Pärast külma sõja lõppu lakkas eksisteerimast Nõukogude Liit, ainuke riik, mis oleks olnud võimeline sõdima sümmeetrilist sõda Ameerika Ühendriikide vastu. Nõukogude Liidu lagunemine tähendas aga, et Ameerika Ühendriikidele ei olnud enam konventsionaalses sõjas ühtki vastast ning et viimane toetab ÜRO loomise aluspõhimõtteid, ei ole ühelgi teisel riigil unilateraalselt võimalik eksisteerivat korda muuta. Seetõttu peavad riigid, kellel on revisionistlikud või ekspansionistlikud välispoliitilised plaanid, kasutama teisi strateegiaid, nagu näiteks hübriidsõda, et vältida otsesest sõjalist konflikti Ameerika Ühendriikidega.

Mis on konventsionaalsete meetodite roll hübriidsõjas? Alexander Lanoszka leiab, et kuigi hübriidsõda kasutab konventsionaalseid vahendeid minimaalselt, on neil siiski oluline roll sõjas, täites heidutavat rolli (Lanoszka, 2016, 180). Agressorriik ei ole avalikult sõjas, mistõttu on konventsionaalse sõjalise jõu kasutamine välistatud. Kui ohverriik või teised riigid, kes ei ole otseselt konflikti osapooled, proovivad elimineerida konflikti ohverriigis, toimib aga agressori konventsionaalne armee heidutusena, pidurdades teise poole eskalatsiooni. Lisaks tugevale konventsionaalsele sõjalisele võimekusele, on ka agressorriigi tuumarelvastuse olemasolu heidutus konflikti

eskaleerumisele (Mastriano 2017, 75). Heidutus toimib juhul, kui agressorriik on konventsionaalsete sõjapidamisvahendite poolest tugevam ohverriigist ning omab lokaalse eskalatsiooni dominantsi (Lanoszka, 2016, 180). See tähendab, et agressorriik saab kasutada oma sõjaväge, kui tunneb, et nende poolt toetatud mitteriiklikud tegutsejad satuvad olukorda, kus ohverriik võib nad alistada. Konventsionaalne sõjavägi pakub seega kaitset sõdivatele irregulaarsetele jõududele, vältimaks nende kaotust (ibid., 175). Agressor võib kasutada ka erinevaid meetodeid heidutuse ilmsiks tegemiseks, nagu näiteks sõjaväeõppuste korraldamine ühise riigipiiri läheduses (Stefanescu, 2015, 70). Nii toimub hübriidsõda potentsiaalse, suurema sõja plaanil, tehes äärmiselt raskeks konflikti kiire ja eduka lahendamise. Selle vahendi kasutamine on võimalik ainult riikidele, kuid on oma olemuselt pigem passiivne vahend, mille kasutamist proovitakse vältida.

2.2 Irregulaarsed mitteletaalsed vahendid

Teiste valdkondade ja sõjapidamisviiside kaasamine sõjategevusse ei ole midagi uut, sest neid kasutati juba ka keskajal, näiteks mürgitades vaelase kaeve (Munteanu, 2015, 20). Mis eristab hübriidsõda varasematest sõdadest on aga see, et nii irregulaarsed mittesõjalised kui sõjalised vahendid on integreeritud üldisesse sõjapidamisstrateegiasse, ning sellest tekkiv sünergia aitab kaasa poliitiliste eesmärkide saavutamisele (Ionita, 2014, 64; Popescu, 2014, 120). Muutused sõjapidamises on olnud seega märkimisväärsed, mistõttu Stefanescu leiab, et senised arusaamad sõjapidamisest ei pea enam paika (Stefanescu, 2015, 68). See tähendab seniste, Clausewitzi kirjeldatud sõja pidamise meetodite olulisuse vähenemist, sest sõdu ei peeta enam sümmeetriliselt riikide sõjavägede vahel, vaid üha enam kasutatakse hoopis teisi valdkondi, mida seotakse sõjaga. Mark Galeotti leiab, et kuigi erinevate dimensioonide kaasamine sõjapidamisse ei ole uus, siis hübriidsõja puhul on erinevuseks nende valdkondade kaasamise ulatus (Galeotti, 2016, 291). Galeotti toob välja kolm suurt muutust, mida hübriidsõda on kaasa toonud. Esiteks, hübriidsõjas võivad domineerida teised dimensioonid peale sõjalise, näiteks informatsioonisõda (ibid.). See annab hübriidsõjale tugeva poliitilise mõõtme, lisaks sõjalisele, mis varasemates sõdades nii tugev ei olnud. Teine iseloomulik tunnus on suurenev koostöö tihedus ja selle institutsionaliseeritus mitteriiklike tegutsejatega, olenemata seostest riigiga (ibid., 292). See tähendab laiapäohjalisemat ja detsentraliseeritumat sõjapidamist, võrreldes varasemate sõdadega.

Kolmas erinevus on koordineeritus eri dimensioonide vahel, tulenedes ühest käsuahelast (ibid.). Koordineeritus, arvestades väga erinevaid vahendeid, mida agressor kasutada saab, loob aga sünergia eri vahendite vahel, panustades märkimisväärselt sõja edukusse.

Mitteletaalsed irregulaarsed sõjavahendid on riikide või rahvuste vahelise suhtluse dimensioonid, mida võidakse ära kasutada sõjapidamisel. Riigid võivad ära kasutada kõiki dimensioone, mis annavad neile eelise oma eesmärkide täitmisel, nagu näiteks majanduslikud sõltuvussuhted, kultuurilised-religioossed sidemed ja diplomaatilised vahendid. Hübriidsõda on aga eelkõige strateegia, kus agressorriik kasutab ära enda strateegilisi eeliseid, toetamaks poliitilist võitlust ohverriigis, seega kindla nimekirja moodustamine ei ole otstarbekas. Kuigi mõned autorid rõhutavad majanduslikku dimensiooni olulisust (Neag, 2016, 17), on tegu ilmselt väga juhtumi põhise nägemusega, mis ei ole laiendatav mitmetele teistele potentsiaalsetele hübriidsõja agressorriikidele või mitteriikidele agressoritele. Kõige olulisem mitteletaalne vahend, mida hübriidsõja agressorid, riiklikud ja mitteriiklikud, ära kasutavad, on aga informatsioonisõda.

Informatsioonisõja peamine eesmärk on vähendada ohverriigi elanikkonna toetust valitsusele, levitades valeinformatsiooni või selektiivset tõlgendust ohverriigi valitsuse tegevuste ja plaanide kohta (Schmidt, 2014, 74). See on aga tihti suunatud spetsiifilisele osale riigi elanikkonnast (ibid., 77), eesmärgiga luua vaenu erinevate gruppide vahele. Informatsioonisõda delegitimiseerib seega ohverriigi valitsust konfliktipiirkonna kohalike inimeste silmis, ning legitimizeerib hübriidsõja teket ja agressorriigi tegevusi (Schmidt, 2014, 76-77), nõrgestades nii ohverriigi valitsuse võimekust võidelda agressiooni vastu. Edukas informatsioonisõda täidab seega eesmärgi suurendamiseks erinevust ja vaenu eri poolte vahel ning lähendab agressorriiki selle poolega konfliktist, kes on keskvõimu vastu. Kuigi informatsioonisõda on suunatud peamiselt konfliktipiirkonna elanikkonnale, võib seda kasutada ka ohverriigi elanikkonna puhul, eesmärgiga vähendamaks nende usaldust oma valitsuse vastu kriisiolukorras (Schmidt, 2014, 84). Viimasel juhul võib mõelda informatsioonisõjast kui destabiliseerivast vahendist, vähendamaks ohverriigi võimekust sõida konfliktipiirkonnas. Lisaks saab kasutada informatsioonisõda ka välisriikide puhul, raskendamaks nende sekkumist konflikti ning siseriiklikult, saamaks toetust konflikti toetamisele.

Mitteletaalsed vahendid täidavad seega peamiselt irregulaarset lahingutegevust toetavat eesmärki, nõrgestamaks ohverriigi keskvalitsuse võimekust konflikti lahendada. Peamine eesmärk, mida informatsioonisõda täidab, on aga konfliktipiirkonna kohaliku elanikkonna toetuse saamine ohverriigi keskvalitsuse üle. Nende vahendite kasutamise peamine eesmärk on saada konfliktipiirkonna kohaliku elanikkonna silmis legitiimsus ning toetada nende vastuseisu keskvalitsusele (ibid., 76-77). Mitmed hübriidsõjas kasutatavad valdkonnad, eriti aga informatsioonisõda, võetakse kasutusele enne vägivaldse konflikti algust (ibid., 77). Oma mittesõjalise olemuse tõttu ei mõisteta neid aga sõjalise tegevuse osadena, mistõttu ei pöörata neile nii palju tähelepanu enne konflikti puhkemist.

2.3 Destabiliseerivad vahendid

Destabiliseerivad vahendid võivad olla nii letaalsed kui mitteletaalsed, ning nende peamine eesmärk on vähendada keskvalitsuse võimekust sõja pidamiseks. Üks viis selle tegemiseks on küberrünnakud ohverriigi strateegiliselt olulise infrastruktuuri vastu (ibid., 76), mida riik vajab kas sõjategevuseks või riigi haldamiseks. Destabiliseerivate vahendite alla võib liigitada ka psühholoogilised vahendid, mille eesmärgiks on vähendada ohverriigi sõdurite ja elanikkonna valmidust jätkata konfliktis osalust (Bahnareanu, 2015, 64). See võib väljenduda näiteks terrorismi kasutamises, massivägistamistes ja/või genotsiidis (Schroefl; Kaufman, 2014, 868). Nagu eelpool nimetatud, võib osa informatsioonisõjast olla suunatud ka ohverriigi elanikkonna suunas. Eesmärk ei ole aga siinkohal aga nende elanike toetuse saamine, vaid nende toetuse vähenemine oma riigi valitsuse ja tema tegude suhtes. Valitsus, mida tema enda inimesed kriisiolukorras ei usalda, on oluliselt nõrgem reageerimaks sõjalisele tegevusele konfliktipiirkonnas. Üks destabiliseeriv vahend on ka hübriidsõda ise, mis on oma olemuselt pikaajaline. Konflikti venimine ja ohverriigi suutmatus seda lahendada vähendavad sõjaväe ning keskvalitsuse usaldusväarsust ja legitiimsust, ning see võib tuua kaasa avalikke rahutusi ohverriigi elanikkonna poolt (Davis Jr., 2013, 25). Avalikud rahutused, mis on inimeste usalduse vähenemise reaktsiooniks, võivad aga vähendada inimeste usaldust veelgi, kui riigi valitsus ei suuda efektiivselt lahendada neid probleeme, mis inimesed tänavatele tõi. Konflikti ajaline venivus paneb seega surve valitsusele otsida lahendusi konflikti lõpetamiseks, mis paneb nad assümmeetrilisse olukorda agressorriigiga, kelle territooriumil lahinguid ei toimu. See võimaldab

agressoril ka konflikti pikemat aega ülal hoida ning oodata võimaluste teket, mis aitavad tal oma eesmäärke täita.

2.4 Irregulaarsed letaalsed vahendid

Irregulaarne sõda on „vägivaldne võitlus riigi ja mitteriiklike tegutsejate vahel, saamaks legitiimsust ja mõjuvõimu oluliste populatsioonide üle“ (Joint Operating Concept, 2007, 6). Antud töö raames on irregulaarsed vahendid need, mida agressorriik kasutab läbi mitteriikliku tegutseja ohverriigis, saavutamaks oma poliitilisi eesmäärke. Üheks irregulaarseks vahendiks on ohverriigi keskvalitsuse suhtes vaenulikud kohalikud elanikud ja kriminaalsed elemendid, kes võivad tekitada konflikti konfliktipiirkonnas, aga aidata ka sõjalise kampaania elluviimisega ohverriigi keskvalitsuse vastu (Lanoszka, 2016, 178-179). Kui informatsioonisõja eesmärk on saada toetust konfliktipiirkonna elanikkonnalt, siis tsiviilelanike kaasamine lahingutegevusse ei oleks praktiline. Seega kasutatakse letaalsete vahendite seas pigem kriminaale või äärmuslike vaadetega inimesi, kes on vaenulikumad keskvalitsuse suhtes, kui tsiviilelanikud. Peale kohaliku elanikkonna kasutamise, võib hübriidsõja agressor importida lahinguterritooriumitele oma sõdureid, kes ei ole enam konventsionaalse sõjaväe osad (ibid., 179), kuid kes moodustavad olulise sõjalise jõu ohverriigi sõjaväe vastu. Sarnaselt mitteletaalsete vahendite kasutamisele, toimub kohalike elanike mobilisatsioon enne konflikti puhkemist (Erol; Oguz, 2015, 270). Lisaks kõrgetasemeliste sõjaväeüksuste importimisele, võib agressor varustada mitteriikliku konflikti osapoolt ka raskerelvastusega (Lanoszka, 2016, 179-180), kuigi ka mittesõjaline toetus ei ole välistatud. Viimane eeldab aga hübriidsõja esialgset edukust, kus mitteriiklik tegutseja on saanud kontrolli mingi territooriumi üle. Mitteriiklik tegutseja võib inkorporeerida oma sõjalisse operatsiooni ka terroristlike taktikaid, nagu näiteks varitsused, atentaadid ja plahvatused (Ionita, 2014, 65).

Oluline aspekt siinkohal on sünergia ja koordineeritus. Hübriidsõda, erinevalt konventsionaalsest sõjast, põhineb käsuahela madalaima astme võrdlemisi suurel tegutsemisvabadusel, mistõttu on koordineeritus vajalik saavutamaks sünergilisi efekte (ibid., 66), mis on selle strateegia eesmärgiks. Arvestades aga mitteriiklike tegutsejate tihti vaid osaliselt kattuvaid huvisid, mis ei moodusta poliitiliselt ühtset tervikut (Schroefl; Kaufman, 2014, 863), ei ole täielik koordineerimine eri tegutsejate vahel tihti võimalik. Konflikti ajaline venivus võib samuti hakata negatiivselt mõjutama eri

osapoolte nõusolekut ühiste eesmärkide osas, nõrgestades nii ühtse käsuaahela toimimist ning tuues kaasa kontrolli kadumise hübriidsõja üle. See vähendab aga omakorda agressorriigi võimekust omada kontrolli situatsiooni üle ning saavutada poliitilisi kompromisse ohverriigi valitsusega.

Irregulaarsete sõjaliste vahendite kasutamine on hübriidsõja puhul väga oluline, sest need vahendid moodustavad peamise võitlusvälja ohverriigiga. Mitteletaalsed irregulaarsed vahendid ning konventsionaalsed vahendid võivad küll toetada võitlevaid üksusi, kuid ei ole piisavad tagamaks strateegilist võitu konfliktis. Irregulaarsete letaalsete vahendite kasutamine on oluline loomaks illusiooni spontaanselt kohalikust vastuseisust ohverriigi keskvalitsusele või kodusõjast (Lanoszka, 2016, 180), isegi kui need letaalsed vahendid (näiteks sõdurid) on imporditud agressorriigist. Olenevalt hübriidsõja eesmärgist, võtavad need võitlejad endale kindla ideoloogilise sildi, läbi mille kaitstakse agressorriigi huvisid teises riigis vägivaldsel teel. Irregulaarse sõja kasutamine agressori huvide kaitseks võimaldab aga agressoril vältida vastutust sõjakuritegude eest ning anda nende eesmärkidele legitiimsust, esitades seda kui riigisisest konflikti, mitte konflikti kahe riigi või riigi ja mitteriigi vahel.

Hübriidsõda suurendab ka konflikti legitiimsust nii agressorriigi kodumaal, ohverriigi konfliktipiirkonnas ning välismaal. Arvestades, et otsene sõjaline interventsioon võib pikale venides või ebaõnnestudes hakata mõjutama riigi juhtide populaarsust, on selle valiku kasutamine üldiselt ebapopulaarne. Eitades sõjalist osalust ning pakkudes diplomaatilist tuge võitlejatele, saab agressorriik aga distantseerida end konfliktist, kuid olla ikkagi kaasatud osapool konflikti lahendamises. Konfliktipiirkonnas võib otsene sõjaline interventsioon samuti kaasa tuua negatiivseid tagajärgi legitiimsuse saamisel. Konflikti esitamine kodusõjana võimaldab aga raamistada seda rahvusvaheliselt aktsepteeritavas raamistikus ning agressor saab viidata neutraalsemal toonil probleemidele, mille lahendamine on hübriidsõja pidamise eesmärgiks. Nende eesmärkide saavutamine oleks aga oluliselt keerulisem, kui agressori tegevus on rahvusvaheliselt hukkamõistetud.

2.5 Hübriidsõja eesmärgid

Eelnevalt nimetatud vahendite puhul toodi iga vahendi puhul välja eesmärgid, mida nende kasutamine täidab. Nende alusel võib eristada nelja erinevat sõja „rinnet“, mis

hübriidsõja puhul esinevad ning nendeks on rahvusvaheline rinne, agressorriigi koduriigi rinne, konfliktipiirkonna rinne ning ohverriigi elanikkonna rinne. Rahvusvahelise rinde puhul on peamiseks eesmärgiks heidutus ning vahendid on sellest tulenevalt mitteletaalsed. Selleks kasutatakse nii informatsioonisõda, raskendamaks välisriikide arusaamist konfliktist ning nende riikide elanikkonna mõjutamine, et välisriikide sõjaline abi ohverriigile siseriiklikult kahtluse alla seada. Agressorriigi koduriigi rinde eesmärk on vältida vastuseisu hübriidsõjale agressorriigi elanikkonna seas, et agressorriik saaks edaspidigi toetada konflikti ohverriigis. Selleks kasutatakse peamiselt mitteletaalset informatsioonisõda, kuigi dissidente ning konflikti vastseid võidakse proovida vaigistada ka vägivaldsel teel. Konfliktipiirkonnas kasutatakse nii letaalseid kui mitteletaalseid vahendeid, tagamaks konflikti toimumine ohverriigi keskvalitsuse vastu ning ka kohalike elanike toetus sellele. Ohverriigi elanikkonna ja valitsuse puhul kasutatakse destabiliseerivaid vahendeid, eesmärgiga vähendada nende võimekust sõjalise konflikti võitmiseks.

Edukus erinevatel rinnetel loob aga sünergilisi efekte, mis parandavad agressorriigi võimalusi oma eesmärkide täitmiseks. Kuigi mõned autorid leiavad, et pärast hübriidsõja esialgset edukust võivad siseneda ka konventsionaalsed sõjalised jõud (Schmidt, 2014, 77), siis see hinnang tehti Venemaa juhtumi põhjal 2014. aastal ehk Ida-Ukraina hübriidsõja algusfaasis, ning ei pruugi enam olla realistlik lahendus sealsetes oludes. Siiski viitab see olulisele aspektile hübriidsõja eesmärkide puhul, mis eristab hübriidsõda konventsionaalsetest ja sümmeetrilistest sõdadest. Selleks erinevuseks on kõrvalekalle otsustava võidu saamisest (Schmidt, 2014, 74), mis ei tähenda aga, et hübriidsõjas ei püütaks saavutada strateegilisi eeliseid. Kuigi eesmärgid, mida läbi hübriidsõja saavutada üritatakse, sõltuvad agressorriigist endast, avaldub see enamjaolt mingisuguses poliitilises järeleandmises ohverriigi poolt, mis puudutab konfliktipiirkonda. Keskvalitsuse võimu vähenemine või kadumine piirkonnas soosib aga agressorriigi kontrolli selle piirkonna üle, mis võib avalduda nii formaalselt (territooriumi liitmine agressorriigiga) või informaalselt (iseseisev föderaalne üksus või juriidiliselt iseseisev riik). Konflikti lõppu proovitakse formaliseerida rahvusvahelise õiguse raamistikus, läbi rahuleppe mitteriikliku tegutseja ja ohverriigi valitsuse vahel.

3. Taustatunnused

Alexander Lanoszka toob välja neli tunnust, mille koosmõju teeb hübriidsõja tõenäoliseks. Nendeks on tuumikriigi lokaalse eskalatsiooni dominants, revisionism, nõrk ohverriik ning agressorriigi etniline vähemus ohverriigis (Lanoszka, 2016, 176). Arvestades Serbia ja Bosnia ning Ukraina ja Venemaa ühist minevikku liitriigis, on seosed endise liitriigi ja selle lagunemisega väga olulised mõistmaks hübriidsõja teket mõlemas kontekstis. Etniliste vähemusgruppide paiknemine üle riigipiiride viitab võimalikule ühisele minevikule ühe riigi kontekstis, kas osaliselt või täielikult. Nõrk riik on osaliselt seletatav lühikese iseseisvusperioodiga ning varasema riigikorralduse kokkuvarisemisega. Kuigi tuumikriigi lokaalse eskalatsiooni dominants võib eksisteerida ilma ühise ajaloota, on antud kontekstis varasem riigikorraldus oluline. Revisionism on samuti seotud varasema ajaloo, viidates soovile pöörduda tagasi olukorra juurde, mis oli varasemalt. See ei tähenda, et tagasipöördumine on ilmtingimata identne endise korraga, vaid sarnane teatud võimusuhetele riikide vahel, mis olid. Need taustatunnused on aga tugevalt seotud endise liitriigi ajaga, mil need kaks riiki eksisteerisid ühes riigis. Seetõttu käsitletakse selles osas ka lühidalt liitriigi aegseid suhteid kahe riigi vahel, mis seletab nende nelja tunnuse välja kujunemist. Järgnevalt kasutatakse mõisteid tuumikriik ja osariik, mis vastavad hübriidsõja teoorias kasutatud mõistetele agressorriik ja ohverriik. Nende mõistete kasutamine siin osas aitab paremini viidata võimusuhetele, mis kahe riigi vahel valitsesid.

Nõukogude Liit ja Jugoslaavia olid mitmerahvuselised etnoföderaalsed liitriigid, kus föderaalsed piirid kattusid suures osas rahvuslike piiridega, kuid oli ka erinevusi. See võib tuleneda teadlikest piiride tõmbamistest, mis ei kattuks rahvuslike piiridega, etnoföderatsiooni sisesest rändest või hilisest rahvusluse väljakujunemisest, mille tõttu ei olnud rahvuslik kuuluvus takistuseks eri gruppide vahelisel läbikäimisel minevikus. Kui Nõukogude Liidus kasutati peamiselt üleliidulise rände soodustamist ning vähesemal määral ka mitterahvuslike administratiivsete üksuste loomist (Tsetseenia juhtum), siis Jugoslaavias seletab etniliste gruppide paiknemist üle administratiivsete piiride hiliselt välja kujunenud rahvuslus. David Bruce MacDonaldi järgi põhines Jugoslaavia eri rahvuste rahvuslus peamiselt religioonil (MacDonald, 2002, 253), mistõttu võib eeldada suhtelist vaba läbikäimist varasemal perioodil. Lanoszka leiab, et agressorriik saab ära kasutada ka neid etnilisi vähemusi, kes ei ole nendega samast

rahvusest, nii kaua kui see vähemus on vastu riigi keskvalitsusele (Lanoszka, 2016, 182). Sellistel puhkudel saab ära kasutada kahe rahvuse vahelisi ajalugusid, rõhutamaks dominantse rahvuse ebaõiglasi tegusid vähemusrahvuse suhtes (ibid., 183-184), soodustades nii konfliktide teket. Kui etniline vähemus omab aga sidemeid agressorriigiga, siis annab see aga agressorriigile tugevama siseriikliku toetuse konfliktiga tegelemiseks, mis ei toimu küll otseselt, kuid vahendajana eri poolte vahel. Mõlemal puhul on aga agressorriigil võimalik esindada ennast kui vähemusrahvuse huvide legitiimse kaitsjana, mis, inimõigusena, annab agressorriigile legitiimsust rahvusvahelisel tasandil. Rahvuslike tülide agiteerimine võimaldab aga agressoril nõrgendada ohverriigi võimekust sõjaliste rünnakute vastu seista, soodustades seeläbi hübriidsõja edukust. Rahvuslike vähemuste olemasolu aitab paremini mõista ka Jugoslaavia sõdasid ning seda, miks Serbia reageeris vägivaldselt Horvaatia ja Bosnia lahkumisele Jugoslaaviast, aga madala vägivalda astmega Sloveenia iseseisvumisele (kümne päeva sõda) ning vägivallatult Makedoonia lahkumisele. Kui esimeses kahes riigis olid suhteliselt suured serblaste vähemusgrupid, siis kahes viimases puudusid need peaaegu täielikult. Kuigi Venemaa on kasutanud rahvusl põhinevat hübriidsõda vaid Ukraina näitel, on märkimisväärsed vene rahvusest vähemused, mida Venemaa saaks hübriidsõja huvides ära kasutada, ka Kasahstanis, Eestis ja Lätis. Gruusia-Venemaa sõda 2008. aastal näitas aga seda, et agressorriik võib ära kasutada ka neid vähemusi, mis ei ole nende rahvuslik vähemus, kuid on konfliktis ohverriigi keskvalitsusega.

Kuigi vormiliselt oli tegu etnoföderaalsete riikidega, olid mõlemad siiski mittedemokraatlikud režiimid, kus kontroll administratiivsete üksuste üle oli tsentraliseeritud. Liitriikide sotsialistlik taust vähendas küll otsest vastuseisu tsentraliseeritusele, sest liitriik ei olnud tsentraliseeritud kindla rahvuse, vaid idee ümber. Üheparteisüsteem, mis soodustas tsentraliseeritust, vajab aga pealinna, kuhu kõikide osariikide üleste funktsioonide täitmine kontsentreerida. See paiknes nii territooriumilt kui elanikkonnalt suuremas osariigis, ehk Serbias ja Venemaal, mis muutusid tänu sellele liitriikide keskusteks, nii sise- kui välisriiklikult. Arvestades, et Venemaa puhul oli tegu esimese kommunistliku riigiga maailmas, ei ole keskuse paiknemine Venemaal üllatav. Serbia puhul, vaatamata kommunismi vastasust rahvuslusele, on mõistlik eeldada, et pealinna andmine kõige suuremale osariigile oli

vajalik samm kommunistide jaoks, vähendamaks pingeid Serbiaga, mis oli olnud tuumikriik varasemas Jugoslaavia kuningriigis (Norbu, 1999, 834).

Tsentraliseeritus lõi aga keskus-perifeeria suhteid riigi keskvalitsuse ja administratiivüksuste vahel. Siiski ei olnud mõlemad liitriigid oma eluea lõpuni täielikult tsentraliseeritud etnoföderatsioonid, vaid reageerides muutustele, rakendasid destsentraliseerivaid poliitikaid, et hoida riiki koos. Jugoslaavias seati 1974. aastal sisse kollektiivne presidentatuur, kus Josip Broz Tito loobus ainuvõimust ning kaasas kõik osariigid ning autonoomsed vabariigid riigijuhtimisse (Norbu, 1999, 835). Kuigi Josip Broz Tito jäi kollektiivse presidentatuuri esimeheks kuni oma surmani 1980. aastal, siis tema surma järel täitsid seda positsiooni iga vabariigi ja autonoomse vabariigi esindajad rotatsioonis, kaotades seeläbi ühe kindla riigijuhi positsiooni. 1974. aasta põhiseaduse muudatus seadis sisse ka laia autonoomia vabariikidele tegeleda oma administratiivse üksuse siseasjadega, sh majandusega (ibid.). Nõukogude Liidu puhul võib destsentraliseerimise katseid näha hiljem, alles 1985. Aastal, mil Mihhail Gorbatsov sai võimule (Global Security, 2017), kuid need katsed ei suutnud ära hoida liidu lagunemist. Kui liitriigi ajal, mil rahvusteülene sotsialistlik ideoloogia pärssis tuumikriigi rahvuse arengut, ei täitnud see eelis niivõrd tuumikriigi rahvuse huve, siis liitriigi lagunemine andis tuumikriigile tugeva positsiooni osariikide üle, kes taotlesid iseseisvust. See tõi endaga kaasa kaks tulemust, mis kandusid edasi lagunemisjärgsesse status quoosse. Esiteks andis see mõlema liitriigi tuumikriikidele oluliselt tugevama konventsionaalse sõjalise võimekuse ning endise föderaalstruktuuri võimekuse säilitamiseks kontrolli iseseisvunud osariikide üle, ning teiseks pani see enamik iseseisvunud osariike keerulisse olukorda.

Venemaa ja Serbia otsustasid oma liitriigi aegset eelispositsiooni erinevalt ära kasutada. Serbia, koos Montenegroga moodustasid Jugoslaavia Föderaalvabariigi, säilitades nii kontrolli Jugoslaavia Rahvusarmee üle. Milosevic, kes kontrollis nii armeed kui Montenegrot, säilitas seeläbi kontrolli suure osa Jugoslaavia ning sõjaväe üle. Venemaa, erinevalt Serbiast, iseseisvus sarnaselt teistele Nõukogu Liidu osariikidele, ning moodustas uue liidu, Sõltumatute Rahvaste Ühenduse (SRÜ). Kuigi tegu oli rahvusvahelise organisatsiooniga ja mitteterritoriaalse ühendusega, milles ei osalenud nii endised Ida- ja Kesk-Euroopa satelliitriigid kui balti riigid, säilitas Venemaa

kontrolli enamike endiste osariikide üle. Samuti sai Venemaa, Nõukogude Liidu kokkuvarisemisega enda kätte suure osa viimase sõjalistest vahenditest (Lanoszka, 2016, 188). Lisaks sõjalisele võimsusele, oli Venemaal pakkuda ka majanduslikku koostööd teistele riikidele läbi oma maavarade (nafta, gaas) ja suure siseturu. Sarnaselt kaotasid mõlemad riigid oma endise kommunistliku kuvandi ning kasutasid teisi viise, millega endisi liitriike endaga siduda. Ehk, kuigi mõlemal puhul toimus ideoloogiline lagunemine ka tuumikriikide poolt, ei toonud see kaasa nõustumist ka poliitilise lagunemisega, isegi kui õigustus viimasele tulenes ideoloogiast. Kui Venemaa puhul oli esialgu tegu majanduslike sidemetega, siis Serbia eelistas koheselt rahvuslikke sidemeid. Seega, kuigi osariikide iseseisvumine nõrgestas tuumikriigi suhtelist rolli võrreldes osariikidega, jäi tuumikriigi positsioon endiselt märkimisväärselt paremaks.

Ehkki iseseisvunud endiste osariikide positsioon paranes lagunemise tulemusel, oli poliitiliste ja majanduslike reformide elluviimine esialgu väga keeruline. Liitriik võimaldas osariikidele küll kohaliku elu korraldamist, kuid suuremad, liitriigiülesed otsused, tehti föderaaltasandil, mis piiras märkimisväärselt osariikide varasemat isevalitsemiskogemust. Lisaks olid mitmed iseseisvunud riigid ka märkimisväärselt etniliste vähemustega, mis, olenevalt rahvuslike liidrite nägemusest, milline uus riik peaks olema, tekitasid konflikte etnilise vähemuse ja dominantse rahvusgrupi vahel. Konfliktide vältimiseks on vajalik kodanikuühiskond, mis aitaks maandada pingeid eri rahvuslike gruppide vahel. Arvestades aga varasemat mittedemokraatlikku tausta, ei olnud kodanikuühiskond, mis oleks suutnud lahendada või leevendada pingeid rahvusgruppide vahel, ei Ukrainas ega Bosnias tugevalt välja kujunenud. Lanoszka peab nõrka kodanikuühiskonda, mis ei suuda vähendada etnilisi pingeid riikides, üheks nõrga riigi tunnuseks, mis suurendab märkimisväärselt hübriidsõja ohtu (Lanoszka, 2016, 185). Hübriidsõja oht tuleneb agressorriigi võimekusest neid rahvuslikke konflikte oma poliitiliste eesmärkide huvides ära kasutada, mis teeb tugeva kodanikuühiskonna oluliseks hübriidsõja vältimise osaks (ibid.). Prem Mahadevan, kes analüüsis 1924. aastal Eestis toimunud riigipöördekatset, rõhutab aga laiapõhjalise julgeolekuaparaadi vajadust ning poliitilise juhtkonna rolli tähtsust (Mahadevan, 2016, 87). Neag lisab ka nõrgad institutsioonid ning majandusliku sõltuvuse neist riikidest, kes võivad potentsiaalselt ohustada nõrka riiki (Neag, 2016, 19).

Alija Izetbegovic, Bosnia esimene president, nägi Bosnia tulevikku mitmerahvuselise, kuid unitaarriigina, mida juhiks bosnialaste napp enamus (Krieger; Crahan, 2001, 78). Selline lahendus ei arvestanud aga suurte serblaste ja horvaatlaste vähemustega riigis. Horvaatlased soovisid enda asustatud alade liitmist selleks ajaks iseseisvunud Horvaatiaga (ibid.), ning serblased soovisid jääda Jugoslaavia osaks (Balkan Insight, 2014). Lisaks etnilistele konfliktidele, oli uus Bosnia riik jõudnud eksisteerida vaid kuu aega enne konflikti puhkemist, mis tähendas, et riik oli väga nõrk konflikti efektiivselt lahendamiseks. Kui Bosnia ja Hertsegoviina oli sõjas pea koheselt pärast iseseisvumist, siis Ukraina puhul oli rohkem aega ehitamiseks iseseisvaid institutsioone. Arusaama puudumine riigi tuleviku osas (vene- või läänemeelne) süvendas aga rahvuslikke erimeelsusi riigis (Lanoszka, 2016, 186), mis, tugeva kodanikuühiskonna puudumisel, tegi Ukraina haavatavaks hübriidsõjale. Tugevate institutsioonide loomist on takistanud ka korrupsioon, mis tegi Ukraina samuti haavatavaks hübriidsõjale, olles esialgu võimetu reageerima konfliktile Krimmis (Zavis, 2014).

Kolmas oluline taustatunnus hübriidsõja jaoks on tuumikriigi revisionism. Ilma tuumikriigi taotluseta muuta status quod, ei ole hübriidsõda tõenäoline, isegi kui varasemalt nimetatud tunnused on kõik olemas. Revisionism võib avalduda näiteks teatud ohverriigi osade liitmises endaga või juriidiliselt iseseisvate riikide loomise toetamises, mis tegelikkuses alluvad agressorriigile (Lanoszka, 2016, 178). Üldisemalt võib revisionismi käsitleda kui tagasipöördumist minevikku, kus tuumikriigi ja osariigi vahel esinesid kindlat alluvussuhted, olenemata vormist, milles nad avaldusid. Marcel H. Van Herpen eristab impeeriumide lagunemise puhul kaht varianti – kas nõustuda lagunemisega või mitte nõustuda (Van Herpen, 2015, 50). Revisionism on mitterõustumine lagunemisega ning katse taastada endist olukorda. See ei tähenda aga tagasipöördumist sama korra juurde, mis varem olid, vaid samade võimuhete juurde. Arvestades töös uuritavaid riike, on selge, et mõlemad riigid ei nõustunud lagunemisega, kuid suur ajaline erinevus kahe juhtumi vahel viitab esialgse valiku erinevusele. Nagu varasemalt mainitud, tulenes see Venemaa suhteliselt paremast positsioonist endiste osariikidega, kellel oli kasulikum jääda seotuks Venemaaga kui iseseisvuda Venemaast. Lisaks SRÜ-le asutas Venemaa ka mitmeid teisi liite, nagu Liitriigi loomine Valgevenega aastatel 1996-1999, Euraasia Majandusühendus 1996. aastal, Kollektiivse Julgeoleku Lepingu Organisatsioon 1992. aastal, Shanghai

Koostööorganisatsioon 1996. aastal ning Euraasia Liit 2015. aastal. Serbia, kuigi suurim territooriumilt ja elanikkonna arvult, oli aga nõrgemas positsioonis ning Horvaatia, teine tugev osariik liitriigis, ei olnud nõus jääma osaks liitriigist.

Venemaa mitterõustumine lagunemisega tuli aga hiljem ning võis osaliselt tuleneda ka organisatsioonide nõrkusest tagamaks huvide koordinatsiooni tuumikriigi ja endiste osariikide vahel. Kuigi Venemaa juhitavad organisatsioonid tegelevad nii majanduse, poliitika kui julgeolekuga, ei võimalda need aga välistada osariikide koostöö tegemist lääneriikidega ning võimaldavad osariikidel lahkuda neist organisatsioonidest ning liituda lääneriikide organisatsioonidega. Osariikide mitteterritoriaalne seotus tuumikriigiga annab küll tuumikriigile mõjusfääri, kuid ei taastanud varasemaid suhteid riikide vahel. Kuigi tuumikriik võib teoreetiliselt ka loobuda endisest osariigist pärast viimase iseseisvumist, tähendaks see privilegeeritud positsiooni kaotamist, mis tuumikriigil oli enne liitriigi lagunemist. Lisaks Ukraina juhtumile, võib Venemaa puhul välja tuua ka Gruusia soovi liituda NATO-ga 2008. aastal, mis tõi samuti kaasa vägivaldse reaktsiooni tuumikriigi poolt.

Vaadates poliitilist lagunemist kui protsessi, saavad tuumikriigid vältida lagunemist nii kaua, kuni osariigid jäävad rahvusvahelises suhtluses olulistes dimensioonides tuumikriigi sõltuvusse (majanduslik, poliitiline, julgeolekuline) ning nende suhete lõpetamine mõjutaks negatiivselt vaid osariiki, jättes endise tuumikriigi suhteliselt vähe mõjutatuks. Poliitiline lagunemine ei puuduta seega mitte ainult osariikide iseseisvumist (de jure), vaid ka nende iseseisvumist tuumikriigist (de facto). Kuigi osariikide otsus loobuda senistest suhetest endise tuumikriigiga on nende kui suveräänsete riikide õigus, tähendas see tuumikriikide jaoks informaalset status quo rikkumist, mis kehtis kahe riigi/regiooni vahel. Serbia jaoks oli Bosnia lahkumine Jugoslaaviast võrreldav Ukraina sooviga sõlmida Euroopa Liiduga assotsiatsioonilepe. Nii Serbia kui Venemaa ei nõustunud sellega ning reageerisid sarnaselt osariikide katsetele neist iseseisvuda, takistades seda läbi hübriidsõja. Bosnia kui Ida-Ukraina hübriidsõdade puhul on oluliseks sarnasuseks ka agressorriigi etniliste vähemuste ärakasutamine, kes elasid ohverriigis, andes agressorriikide revisionismile rahvusliku dimensiooni.

4. Hübriidsõda Bosnias ja Ida-Ukrainas

Järgnevalt analüüsitakse hübriidsõda Bosnias ja Ida-Ukrainas, lähtuvalt agressorriikide vahenditest, mida nad kasutasid ning hübriidsõja pidamise peamistest eesmärkidest. Hübriidsõdu omavahel võrrelda on väga keeruline, sest erinevalt konventsionaalsetest sõdadest, proovitakse aktiivselt varjata oma osalust. Sellest tulenevalt on näiteks letaalsete vahendite andmise dokumentatsioon tihti spekulatiivne. Järgnevalt ei loetleta kõiki vahendeid ja sündmusi, mida hübriidsõja jooksul kasutati, vaid keskendutakse olulisematele vahenditele, mida kasutati ning eesmärkidele, mida neid kasutades saavutati.

4.1 Konventsionaalsed vahendid

Konventsionaalsete kasutamise peamine eesmärk on heidutus. Heidutuse toimiseks peab agressorriigi konventsionaalne sõjaline jõud olema oluliselt tugevam ohverriigi omast, omama võimekust hävitada ohverriigi armee, kui viimane proovib konflikti eskaleerida. Suurem sõjaline võimekus välistab olukorra, kus agressorriigi poolt toetatud vähemus satuks nõrka positsiooni läbirääkimiste ajaks. Nagu varasemalt välja toodud, oli nii Serbial kui Venemaal selline võimekus olemas. Kuigi autor ei leidnud allikaid, mis viitaksid Milosevici lubadustele kaitsta Bosnia serblasi konventsionaalse sõjalise sekkumisega, siis Bosnia sõja käigust ilmneb, et vajadus sellele järele ei olnud ka enamiku sõja pidamise ajast vajalik. Siiski, Sarajevo linna piiramine ning selle pidev pommitamine Bosnia serblaste poolt tõi kaasa NATO ultimaatum, milles ähvardati õhurünnakute alustamist nende positsioonidele (Percy; MacQueen, 1995a). Bosnia serblastel oli võimalik kasutada aga Venemaa abi, kes saatis sisse oma väed Sarajevo ümbrusesse (ibid.). See võimaldas Bosnia serblastel vältida NATO õhurünnakuid ning jätkata sõjaga ülejäänud riigis. Kuigi asjaolu, et Venemaa abi kasutati heidutusena, võib viidata Serbia konventsionaalse heidutuse nõrkusele, siis mitmed teised NATO liikmed peale USA, nagu näiteks Ühendkuningriigid olid väga skeptilised konflikti sekkumise suhtes (ibid.). Pärast NATO õhurünnakuid ning Bosnia serblaste alla andmist, kasutas Serbia aga konventsionaalse sõja ohtu, vältimaks Bosnia ja Horvaatia vägede võimalust taastada kontroll serblaste vallutatud alade üle (Percy; MacQueen, 1995b). Seda võimalust kasutades veenis Serbia Ameerika Ühendriike mitte toetama Bosnia ja Horvaatia eskalatsiooni, ning see täitis ka oma eesmärgi (ibid.).

Venemaa puhul oli valmisolek kaitsta Ida-Ukraina venelasi/venekeelset elanikkonda tugev. Venemaa president, Vladimir Putin, ütles vahetult pärast hübriidsõja algust, et on nõus kaitsma venelasi Ukrainas, kui näeb, et nende diskrimineerimine jätkub (Lally; Englund, 2014). Putin on saanud ka nõusoleku Venemaa Föderatsiooni parlamendi ülemkojalt konventsionaalse sõjalise jõu kasutamiseks korra taastamiseks Ukrainas (Erol; Oguz, 2015, 270). Konflikti jooksul on Venemaa näidanud välja ka oma valmisolekut seda teha, korraldades sõjalisi õppusi Venemaa-Ukraina riigipiiri läheduses (ibid., 269). Kui Ida-Ukraina konflikt ei ole Donbassi piirkonnas lõppenud, ei ole senini olnud näga märke, mis viitaksid lääneriikide taotlusele sekkuda sõjaliselt konflikti. Seega on Venemaa puhul konventsionaalne sõjaline heidutus töötanud. Bosnia juhtum viitab aga sellele, et ebainimlikud teod võivad vaatamata heidutusele viia välisriike konflikti sekkuma.

4.2 Mitteletaalsed vahendid

Teooria osas sai välja toodud, et agressorriik võib hübriidsõjas ära kasutada kõiki strateegilisi vahendeid, mis annavad neile eelise ohverriigiga võrreldes. Venemaa kasutuses olevad strateegilised vahendid, tulenevalt suuremast võimekusest, on laiemad. Näiteks oli Venemaal võimalus katkestada gaasivarustus Ukrainasse, pärast rahukõneluste läbikukkumist Minskis (BBC, 2015). Arvestades, et ka mitmed teised Euroopa riigid on sõltuvad Venemaa gaasist, on Venemaa seda vahendit samuti ära kasutanud heidutusena (Popescu, 2014, 126). Kõige olulisem mitteletaalne vahend, mida nii Venemaa kui Serbia kasutasid, on aga informatsioonisõda.

Serbia puhul rõhutati Bosnia rahvuse kunstlikku loomist. Moslemeid nähti kui Ottomani impeeriumi ohvreid, kes olid sunnitud loobuma oma identiteedist ning pöörduma moslemi usku, mitte iseseisva rahvusena (MacDonald, 2002, 221-222). Etniliselt nähti moslemeid aga serblastena, millele viitas näiteks sama keel, mida räägiti (ibid., 225). Lisaks keeleliste tunnustele rõhutati ka ühist ajalugu ühes riigis ning sellest tulenevalt ka Bosnia ajaloo puudumist iseseisva riigina (ibid.). Seega oli Bosnia viimine tagasi Serbia riigi koosseisu teene Bosnia elanikele ning õigustas ka moslemite pööramist õigeusk (ibid., 226). Venemaa puhul võib märgata sarnast tendentsi, vähendada erinevusi kahe rahvuse vahel. Vahetult pärast Krimmi okupeerimist, rõhutas Putin oma 18. märtsil peetud kõnes, et venelased ja ukrainlased on sama rahvas, ühise ajalooga (Kremlin, 2014). Erinevalt Serbia juhtumist ei viita see ajaloos toimunud lahknemisele,

kuid idee, et erinevusi kahe rahva vahel ei ole, on sama. Lisaks rahvaste sarnasusele, tõi Putin välja ka Novorossija idee. Lisaks varasemalt okupeeritud Krimmile, kuulus sellesse ajaloolisesse piirkonda pea kogu Lõuna-Ukraina (Herszenhorn, 2014). Seega, mõlema riigi puhul on olemas ka suurema riigi idee, mida taotleti. Arvestades mitteriiklike tegutsejate sarnast rahvuslikku tausta agressorriigiga, on selge, et suurem riik põhines rahvuslikul kuuluvusel. Seda tüüpi propaganda peamiseks publikuks on agressorriigi kodupublik. Venemaa puhul on Putini populaarsuse tõus hästi dokumenteeritud. Pärast Krimmi okupeerimist tõusis Putini populaarsusreiting 80%-ni (Taylor, 2014). Kuigi Serbia puhul arvamusküsitlusi leida selle aja kohta on raske, võib eeldada sarnast tulemust ka Milosevici puhul.

Ohverriigi otsus valida teine suund agressorriigist on propagandas samuti kajastatud. Süüdlased varasema ühisuse lagunemise suhtes puudutavad nii riigi poliitilist juhtkonda kui ka osa riigi elanikkonnast. Bosnia puhul rõhutati islamismi kui fundamentaalset nägemust islamist, mis tõi kaasa ühe rahvuse lahknemise kaheks. Jugoslaavia puhul, kus rahvuslused põhinesid suurel määral religioonil (MacDonald, 2002, 251), oli ka mitteloobumine moslemi usust sama, mis radikalism, mistõttu oli moslemite pööramine õigeusku oli vajalik. Islami usku seostati ka radikaalsusega, mis tähendas naiste väärkohtlemist ja vägistamisi (ibid., 235-236). Islam ei olnud aga ohuks mitte ainult naistele, vaid ka serblastele ning ülejäänud Euroopale. Tuues paralleele varasemate Ottomani impeeriumi vallutustega Euroopas, ei olnud serblased enam agressoriteks, vaid enda ja ülejäänud Euroopa päästjateks (ibid., 232-234). Bosnia presidendis Izetbegovicis nähti ka islamistliku korra loojat, kes soovis rajada mitte ainult islamistliku Bosniat, vaid impeeriumit (ibid., 234). Lisaks islami fundamentalismile ja Ottomani impeeriumi varasematele vallutustele, kasutati ka Natsi-Saksamaa temaatikat (ibid., 237). Moslemid, kes soovisid ellu viia genotsiidi serblaste vastu, pommitasid ise Sarajevo linna ning süüdistasid selles serblasi, et saada rahvusvahelist poolehoidu (ibid.). Näidates end kui ohvreid, oli moslemite eesmärgiks korraldada genotsiid serblaste vastu (ibid., 238). Agressoriteks olid konfliktis seega moslemid ning serblased võitlesid sellest tulenevalt oma ellujäämise nimel.

Venemaa rakendas sarnaselt Serbiale radikaalsuse ohtu, mida kujutasid ohverriigi elanikud. Viktori Janukovitsi valitsuse vastu protestima tulnud inimesi nähti fasistlike ja

russofoobsete inimestena ning uus valitsus ei olnud mitte ainult illegaalne, vaid ka ekstremistlik (Kremlin, 2014). Ukraina senise legitiimse valitsuse kukutajateks olid aga lääneriigid, kelle juhtimisel ja toetusel tehti riigipööre (Yuhas, 2014). Lääneriikide peamise eesmärgina nähakse aga reziimi siiret Venemaal, isegi kui seda üritatakse läbi mittedõjaliste meetodite (Jonson, 2017). Putin lõi võrdluse ka Stepan Banderaga, teise maailmasõja aegse Hitleri kollaborandiga Ukrainas, kes aitas ellu viia holokausti juutide vastu (Kremlin, 2014). Mõlemad juhtumid viitavad ohverriigi valitsuse ja osade elanike radikaliseerumisele ning vaenulikusele agressorriigi rahvusliku vähemuse suhtes ohverriigis. See omakorda viitas aga potentsiaalsele genotsiidile, kui sellistele sammudele ei reageerita. MacDonald toob välja sellise propaganda olulisuse Bosnia serblaste aktiveerimiseks moslemite vastu (MacDonald, 2002, 238).

Rahvusvahelisele kogukonnale suunatud propaganda peamine eesmärk on tekitada segadust ning vältida teiste riikide sekkumist konflikti, esitades konflikti kui riigisisest. Kodusõja temaatikat kasutati nii Serbias (ibid., 239) kui Venemaal (Munteanu, 2015, 22). Serbia puhul aitas rahvusvahelise arvamuse segadust juhtumi kohta tekitada ka Bosnia ja Horvaatia propaganda, mistõttu ei olnud lääneriikidel kerge valida osapoolt, keda toetada (MacDonald, 2002, 268). Venemaa, kellel on tugev konventsionaalne heidutus olemas, peamine eesmärk oli vältida lääneriikide tegevust nende kui agressori vastu. Selles võtmes vaadatuna ei täitnud propaganda oma eesmärki, sest nii USA kui Euroopa Liit kehtestasid sanktsioonid Venemaale.

4.3 Destabiliseerivad vahendid

Destabiliseerivate vahendite eesmärgiks on vähendada ohverriigi elanike toetust keskvalitsusele. Destabiliseerivad meetodid võivad olla nii letaalsed kui mitteletaalsed, olenevalt vahenditest, mida agressorriigil või tema toetatud mitteriiklikul tegutsejal kasutada on võimalik. Arvestades vaenlase kujutlust propagandas, esines Serbia puhul vägivaldsete meetodite kasutamist rohkem. Etniline puhastamine, genotsiid ja Sarajevo pommitamine olid peamised sõjalised viisid vähendamaks ohverriigi võimekust konflikti vastu võidelda. Bosnia puhul oli märkimisväärne Izetbegovici kinnipidamine Sarajevo lennujaamas, kui ta saabus Lissaboni tippkohutmiselt Euroopa Ühenduste riigijuhtidega (Percy; MacQueen, 1995c). Kontrolli puudumine oma pealinna lennujaama üle näitas ühelt poolt nii Bosnia serblaste tugevust kui ka moslemite nõrkust. Venemaa kasutas aga oluliselt rohkem mitteletaalseid vahendeid ohverriigi

valitsuse ja elanikkonna destabiliseerimiseks, mille kõige paremaks näiteks on küberrünnakud. 2015. Aastal kasutas Venemaa näiteks edukalt viirust Must Energia, läbi mille varastati Ukraina valitsuse salastatud dokumente (Munteanu, 2015, 23). Aasta varem, ajal, mil konflikt algas, võltsiti meedias ka presidendivalimiste tulemusi, näitamaks paremäärmusliku kandidaadi võitu (ibid.), täites seeläbi ka konfliktipiirkonnale mõeldud propaganda eesmärgi. Hilisemalt on korraldatud küberrünnakuid ka Ukraina strateegiliselt olulise infrastruktuuri vastu, eesmärgiga nõrgestamiseks Ukraina majandust (Zinets, 2017). Lisaks on Venemaa kasutanud küberrünnakuid ka ukrainlaste sõjalise võimekuse vähendamise eesmärgil, kus viirust kasutati Ukraina suurtüki positsioonide teada saamiseks (Tait, 2016). Kübersõda, kus rünnakud toimuvad anonüümsuse katte all, võimaldab agressoril kergemini eitada oma osalust selles. Samuti kasutas Venemaa küberrünnakut Ukraina kommunikatsioonisüsteemide vastu ka hübriidsõja väga varajases faasis (Lee, 2014), vahetult pärast Vene sõdurite sisenemist Krimmi poolsaarele. Segaduse tekitamine ajal, mil riik oli ilma presidendita, nõrgendas selgelt ukrainlaste vastupanuvõimekust ning soodustas Krimmi operatsiooni edukust. Lisaks kübersõjale kasutas Venemaa ka terrorismi Krimmis, kuid teistsugustel eesmärkidel ning väiksemas mastaabis, kui seda tehti Serbias. Terrorismi ja tapmisi kasutati ukrainameelse elanikkonna survestamiseks, mis mõjus nii teistele ähvardusena mitte tänavatele tulema (Erol; Oguz, 2015, 271-272). Ukrainameelsete kaotamine võimaldas aga jätta muljet, et Krimmi poolsaarel ei olnud Venemaaga ühinemisele vastaseid.

Destabiliseerivad vahendid on mõlema juhtumi puhul olnud edukad. 2015. aasta lõpus oli uus Ukraina president, Petro Poroshenko isegi vähem populaarsem, kui Janukovits, kes ametist pagendati (Ray, 2015). Ka sõja venimine ning märkimisväärne letaalsus mõjusid destabiliseeriva vahendina. Bosniast põgenes konflikti eest välismaale rohkem kui 2 miljonit inimest. (United Nations High..., 2004). Sarnaselt Bosniale, on ka Donbassi regioonis põgenenud umbes 2 miljonit inimest sõjategevuse eest, kuigi valdav enamus rändest oli riigisisene (Aslund, 2016). Bosnia puhul, kus riigi valitsus oli kaotanud kontrolli enamuse oma territooriumi üle, oli välismaale põgenemine märgiks riigi võimetusest probleemi ohjata.

4.4 Letaalsed vahendid

Letaalsete vahendite kasutamine tähendab peamiselt relvaabi ja sõdurite saatmist regiooni, ning nende kasutamist läbi mitteriikliku tegutseja. Mitteriiklik tegutseja võimaldab agressoril vältida vastutust tegude eest, mida konflikti jooksul korda saadetakse ning luua illusiooni riigisisest konfliktist. 2017. aasta andmetel on Donbassi separatistlike vägede kogusuuruseks 40 000 sõdurit, millest 5000 olid Venemaa sõdurid (The Economist, 2017). Sõdurid, mida Venemaa Donbassi regiooni saatis, olid eriüksuslased, kes üheks ülesandeks on ka koordineerida tegevusi ja eesmärke Venemaa ja Donbassi vahel (Galeotti, 2016, 286). Bosnia serblaste armeeks oli ligikaudu 80 000 JNA sõdurit, lisaks Serbiast saadetud paramilitaarsetele jõududele (Percy; MacQueen, 1995c). Selle armee jaoks koondas Milosevic kõik Bosnia serblased JNA-s Bosnia aladele enne sõjalise konflikti algust (ibid.). Lisaks saatis Milosevic Bosniasse ka Serbia kindrali Ratko Mladici (ibid.), kes tuli Serbiast ning täitis ilmselt sarnast koordineerivat rolli, nagu Venemaa eriüksuslased. Milosevici ja Serbia Vabariigi (Bosnia serblaste loodud riik) vahelisi suhteid koordineeris ka Radovan Karadzic, vabariigi president ning Vojislav Šešelj, paramilitaarse Valgete kotkaste juht (ibid.), kes tuli sarnaselt Mladicile Serbiast. Lisaks sõduritele, toetati mitteriiklikku tegutsejat ka relvastusega nii Ida-Ukrainas (Grove; Strobel, 2014) kui Bosnias (Percy; MacQueen, 1995c). Koordineerimise peamine eesmärk on tagada ühised eesmärgid nii mitteriiklike tegutsejate vahel kui mitteriiklike tegutsejate ja agressorriigi vahel.

Sõjalise abi andmise puhul on aga oluline piiri omamine konfliktipiirkonna ja agressorriigi vahel, et abi oleks võimalik anda varjatult. Lisaks, mittesõjalise abi jaoks on vajalik, et mitteriiklik tegutseja omaks territooriumi ning oleks poliitiliselt organiseeritud. Bosnia Serbias loodi selle jaoks Serbia Vabariik ning Ukrainas Luganski ja Donetskis Rahvavabariigid. Mitteriiklike tegutsejatega, kes omavad territooriumi ja valitsust, on oluliselt kergem koordineerida poliitikaid ning pakkuda abi nende riikide toimise jaoks. Kui sõjalist abi võib anda ka mitteriiklikele tegutsejatele, kes ei oma riikliku moodustist, siis näiteks majandusliku abi jaoks on see eeltingimuseks. Rahalist toetust mitteriiklikele tegutsejatele on samuti rakendanud nii Venemaa kui Serbia (Aslund, 2016; Percy; MacQueen, 1995b). Territooriumi hõivamine ja uue riigi loomine ohverriigi aladele saavutas ka peamise letaalsete vahendite kasutamise eesmärgi – kaotada ära ohverriigi keskvalitsuse kontroll selles piirkonnas.

4.5 Hübriidsõja eesmärgid

Kui mõlemal puhul oli mitteriiklike tegutsejate esialgseks eesmärgiks liitumine agressorriigiga (BBC, 2014; Balkan Insight, 2014), siis sõja jooksul muutusid eesmärgid, mida saavutada taheti. Hübriidsõja eesmärgiks on tugevamalt positsioonilt poliitilise kompromissi saamine ohverriigilt, mis võimaldab agressori toetatud mitteriiklikul tegutsejal formaliseerida sõja käigus saadud võidud ning legitimeerib varasema konflikti. Strateegilise rahu saavutamine mõlema juhtumi puhul võimalik, kuid mõlemal puhul kukkusid need läbi. Serbia puhul kukkus konflikti lõpetamine tugevamalt positsioonilt läbi Milosevici ja Karadzici vahel tekkinud erimeelsuste pärast (Percy; MacQueen, 1995a). 1993. aasta Vance-Oweni rahuleping, mille saavutamist toetas ka Milosevic, oleks jätnud riigi tervikuks, kuid jaganud selle sisemiselt kümneks provintsiks ning andnud igale rahvusgrupile suure iseolemisõiguse (ibid.). Karadzic ja Mladic olid aga selle plaani vastu, sest selle tulemusel oleks Serbia Vabariik kaotanud suure osa vallutatud territooriumitest (ibid.). Ukraina puhul tehti Minski rahulepe, mis oleks sarnaselt jätnud Venemaa poolt toetatud separatistide alad Ukraina territooriumi koosseisu (v.a Krimm), kuid andnud nende aladele suure autonoomia keskvoimust (Kyiv Post, 2015). Selle jõustamine pole aga veel realiseerunud relvarahude puudumise tõttu.

Krimmi puhul kasutati referendumit, legitimeerimaks kogu poolsaare inkorporeerimist Venemaa Föderatsiooni alla. Kuigi referendum ei toimunud rahvusvahelise järeelvalve all ega omanud keskvalitsuse nõusolekut, viidi see siiski läbi, ning Venemaaga ühinemise poolt hääletas ligi 97% valijaid (Galeotti, 2016, 284). Arvestades, et see toimus ajal, mil Venemaa jaoks legitiimne Ukraina president, Viktor Janukovits, oli ametist ebaseaduslikult tagandatud, sai Venemaa kasutada presidendi puudumist põhjusena, miks keskvoimult referendumit jaoks luba ei küsitud (Kremlin, 2014). Erinevad lähenemised Venemaal viitavad Krimmi sümbolsele ja strateegiliselt olulisemale territooriumi tähendusele Venemaa jaoks, kui Donbassi regioon (Galeotti, 2016, 283).

Mõlema rahuleppe eesmärgiks oli anda agressorriigile parem positsioon kontrollimaks ohverriiki. Uus kord, mis tähendas mõlemal puhul sisuliselt ohverriigi föderaliseerimist, oleks konfliktipiirkonnale andnud iseseisvuse keskvoimust ning vähendanud ohverriigi kontrolli piirkonna üle. See võimaldaks agressoril aga jätkata koostööd konfliktipiirkonna elanikega keskvoimu vastu, sundimaks viimast koostööle

mitteletaalseid vahendeid kasutades. Lisaks võimaldab see kontroll takistada ka keskvalitsusel astumaks samme, mis on vastuolus agressorriigi huvidega. Seega, strateegiline rahuleping annaks agressorriigile suure kontrolli riigi üle, ilma ohverriigi territoriaalset terviklikust kahtluse alla seadmata. Võrreledes hübriidsõdu Bosnias ja Ida-Ukrainas, on selge, et Bosnia konflikt oli oluliselt vägivaldsem. See näitab, et Venemaa ja Serbia strateegilised tugevused olid erinevad, kuid esineb ka ajaline erinevus, mis raskendas Serbia puhul mõnede vahendite kasutamist, mida Venemaa kasutas. Kübersõda, mis on mitteleaalne vahend, ei olnud 1990datel võimalik, sest tehnoloogiline areng ei olnud veel sinna maani jõudnud.

Hübriidsõja eesmärkidest lähtuvalt on agressori eesmärgiks näidata ka oma tegevust kui rahvusvahelise õigusega kooskõlas olevat. Sellest tulenevalt kasutatakse meetodeid, mille puhul saab agressor väita, et neil puudub vastutus juhtunu eest või et vahendid, mida nad kasutatasid, on rahvusvahelise õigusega kooskõlas. Vastutuse eitamist kasutatakse peamiselt letaalsete vahendite kasutamisel, kus mitteriiklik tegutseja, mitte agressorriik ise, viib ellu vägivaldseid tegusid. Agressorriik saab nii käitudes viia ellu oma eesmärgi, kuid vältida sellega kaasnevat vastutust sõjakuritegude eest. Seega, peamine põhjus, miks mitteriiklikku tegutsejat kasutatakse, on rahvusvahelise õigusega kooskõlas olemine, kus riik ei ole enam agressor. See välistab ka teiste riikide sõjalise sekkumise agressorriigi territooriumile, mis ei oleks proportsionaalne vastus sõjalise konflikti toetamisele teises riigis, kuid proportsionaalsem siis, kui agressorriik on otseselt sõjas teise riigiga. Agressorriigi jaoks tähendab see sõjalise konflikti ranget piiramist teise riigi territooriumile, mis ei laiene oma riigi territooriumi aladele. Vastutuse vältimine kehtib ka destabiliseerivatele vahenditele, nagu näiteks küberrünnakud või terrorism, kus agressorriiki on samuti raske vastutavana hoida.

Lisaks osaluse välistamisele, võib agressorriik ka väita, et vahendid, mida nad kasutavad on legaalsed ja rahvusvahelise õigusega kooskõlas. Siinkohal saab näiteks välja tuua mitteriiklike tegutsejate diplomaatilise tunnustamise riikidena ning irredentistlike tegutsejate taotluse rahuldamise, liitumaks agressorriigiga. Seda tehes rõhutatakse rahvaste enesemääramisõigusele, mis on rahvusvahelise õiguse järgi lubatud. Üks legaalne vahend, mida agressor saab kasutada, on ka informatsioonisõda, mis tehakse küll agressorriigi territooriumilt, kuid mis on oma olemuselt piire ületav.

Kuigi informatsioonisõda rikub riigi suveräänsust, on küberterritooriumi lisamine riigi suveräänsusele alla väga problemaatiline (Schmidt, 2014, 78-79). Seega saab agressor kasutada informatsioonivabadust, ilma et läheks vastuollu riikide suveräänsete õigustega. Üllatav ei ole ka ohverriigi demoniseerimine ning sidumine fasismi, islamifundamentalismi ja Hitleriga – see annab mitteriiklikele tegutsejatele õiguse pidada õiglast sõda (jus bellum iustum).

Nagu eelnevalt välja toodud, on hübriidsõja eesmärgiks sõlmida strateegiline rahulepe, mis kindlustaks agressorile kontrolli territooriumi üle, ohverriigi arvelt. Seega, kuigi agressorriik tegeleb konflikti jooksul pidevalt ohverriigi nõrgestamisega, peab ta ka arvestama, et rahvusvahelise õiguse järgi on mõlemal riigi sama staatus, kui neil. Ehk, vajadus viia konflikti lahendamist läbi rahvusvahelise õigusega kooskõlas tuleneb ohverriigi rahvusvaheliselt tunnustatud staatusest. Kui konflikt toimuks agressorriigi siseselt iseseisvuda tahtva piirkonnaga, siis saaks agressor kasutada oma suveräänsusõigust, surumaks maha ülestõusu. See kaotaks ära ka vajaduse olema sõjas läbi mitteriikliku tegutseja, nagu töös analüüsitud juhtumite puhul.

Kuigi mõned autorid on pidanud nii Bosnia sõja kui Ida-Ukraina konflikti teket ja kestvust läänemaailma kogukonna nõrkuseks agressorriike ohjeldada (Matic; Stojic, 2016; Van Herpen, 2015, 244-256), siis antud tööst tuleb välja, et agressorriigid on valinud sellise taktika sõjapidamiseks just seepärast, et vältida teiste riikide sekkumist konflikti. Hübriidsõjad on oma olemuselt väga erinevad konventsionaalsetest sõdadest, mistõttu ei tohiks mõõta lääneriikide ja ohverriikide edukust nende sõdade vastu võitlemisel lähtudes konventsionaalsetest sõdadest.

5. Kokkuvõte

Antud töö käigus võrreldi hübriidsõdu Bosnias ja Venemaal. Töö käigus leiti, et nii Venemaa kui Serbia lähtusid selektiivsest rahvusvahelisest õigusest hübriidsõdu pidades. Mõlemad riigid eitasid oma osalust konfliktis, kuid toetasid sõjaliselt ja mittesõjaliselt mitteriikliku tegutsejat ohverriigis, kes sõdis/sõdib keskvõimu vastu. Mitteriiklik tegutseja, keda toetati oli etniliselt agressorriigiga samast rahvusest (Donbassi puhul venekeelne), kelle tegevust toetati enesemääramisprintsipi põhjal. Agressorriigid toetasid seda printsipi sõjalise heidutusega mitteriiklikele tegutsejatele, mida nende tugev konventsionaalne armee võimaldas. Agressorriikide propaganda kujutas ohverriigi valitsust fundamentalistlikena/ fasistlikena, kurjusena, kelle vastu võib pidada õiglast sõda rahvusvahelise sõjaõiguse järgi. Lisaks kasutasid agressorriigid destabiliseerivaid vahendeid, nagu kübersõda ja terrorism, et nõrgestada ohverriigi võimekust konflikti vastu sõdida. Viimaste vahendite puhul eitasid agressorriigid oma vastutust nende tegude eest.

Nende vahendite kasutamise eesmärgiks oli saavutada strateegilist rahulepet ohverriigi valitsuse ja mitteriikliku tegutseja vahel, mis legitimeeriks mitteriikliku tegutseja senised võidud rahvusvaheliselt ning võimaldaks agressorriigil omada teatud kontrolli nii osa ohverriigi territooriumi üle kui ka ülejäänud riigi üle. Viimane avaldub rahulepete eesmärgis hoida riiki koos, kuid andes konfliktipiirkonnale iseolemisõiguse ning võimaluse mõjutada riikliku poliitikat. See võimaldab agressorriigil taastada vähemalt osaliselt kontroll ohverriigi üle, mis soovis iseseisvuda agressorriigist. Töö käigus selgus, et eesmärgid, mida Venemaa taotles Krimmis ja Donbassis, olid erinevad, kuid vahendid, mida kasutati, olid sarnased. Krimmis kasutati sarnaselt selektiivset rahvusvahelist õigust, korraldades referendumit Venemaaga liitumise kohta. Kuigi referendum ei olnud tegelikult rahvusvaheliselt legitiimne, siis Venemaa kasutas ära Ukraina presidendi, Viktor Janukovitsi, ametist tagandamist, viitamaks legitiimse presidendi puudumisele, kes oleks saanud anda ohverriigi keskvõimu poolt nõusoleku referendumit korraldamiseks.

Töö hüpotees, et hübriidsõdade puhul, mis tekivad liitriikide lagunemisejärgses keskkonnas, kasutatakse ära nii varasemaid suhteid riikide vahel kui ka selektiivset arusaamist rahvusvahelisest õigusest, legitimeerimaks oma tegevusi, sai seega

kinnitust. Kuigi antud töös võrreldi omavahel kahe suhteliselt hiljutise liitriigi lagunemist, kus mittedemokraatlikud tuumikriigid proovisid taastada kontrolli osariikide üle, siis probleem, mida uuriti, on laiem, kui need kaks riiki. Ükski riik maailmas ei soovi kaotada territooriumi ning isegi, kui kaotatud territoorium saab rahvusvaheliselt tunnustatuks, ei tähenda see, et riik, millest iseseisvuti, ei või proovida taastada kontrolli selle territooriumi üle. Hübriidsõja kasutamine selle tegemiseks on üks mitmetest vahenditest, mida tuumikriik võib kasutada, aga ka väga oluline vahend, arvestades selle potentsiaalselt võimekust siduda eralduda prooviv osariik enda külge tagasi rahvusvaheliselt tunnustatud viisil. Hiljutiste näidete puudumine, kus osa riigist oleks eraldunud demokraatlikust liitriigist, teeb raskeks hindamise, kas hübriidsõja teke on võimalik demokraatlikus kontekstis ning kuidas see väljenduks. Maailmas on aga mitmeid liitriike, mis omavad eralduda tahtvaid rahvuslikke vähemusi, nagu näiteks Hispaania, Ühendkuningriigid, Türgi ja Hiina, mis tähendab, et antud raamistiku võib kasutada ka tulevikus, kui need riigid lagunevad ning kui tuumikriik otsustab kasutada hübriidsõda.

6. Kasutatud kirjandus

1. Aslund, Anders. (2016). Putin moves to direct rule in the Donbass. Newsweek. <http://www.newsweek.com/putin-moves-direct-rule-donbas-412411>, külastatud 13.05.17.
2. Bahnareanu, Christian. (2015). The Evolution of Warfare from Classic to Hybrid Actions. *Strategic Impact*, 55(2), 57-66.
3. Balkan Insight. (2014). Serbs 'Wanted to Stop Bosnian Islamic State'. <http://www.balkaninsight.com/en/article/serbs-wanted-to-stop-bosnian-islamic-state>, külastatud 13.05.17.
4. BBC. (2014). East Ukraine separatists seek union with Russia. <http://www.bbc.com/news/world-europe-27369980>, külastatud 13.05.17.
5. BBC. (2015). Russia halts gas supplies to Ukraine after talks breakdown. <http://www.bbc.com/news/world-europe-33341322>, külastatud 13.05.17.
6. Binder, David. (1992). US Recognizes 3 Yugoslav Republics as Independent. *The New York Times*. <http://www.nytimes.com/1992/04/08/world/us-recognizes-3-yugoslav-republics-as-independent.html>, külastatud 13.05.17.
7. Cruceru, Valerica. (2014). On contemporary warfare: short review of specific concepts. *Land Forces Academy Review*, 19(3), 231-237.
8. Davis Jr, John R. (2013). Defeating Future Hybrid Threats: The Greatest Challenge to the Army Profession of 2020 and Beyond. *Military Review*, 93(5), 21-29.
9. Erol, Mehmet Seyfettin, & Oguz, Safak. (2015). Hybrid Warfare Studies and Russia's Example in Crimea/Hibrit Savas Çalismalari ve Kirim'daki Rusya Örneği. *Gazi Akademik Bakis Dergisi*, 9(17), 261-277.
10. Galeotti, Mark. (2016). Hybrid, ambiguous, and non-linear? How new is Russia's 'new way of war'?. *Small Wars & Insurgencies*, 27(2), 282-301.
11. Global Security. (2017). Perestroika Fails - Unforeseen Results of Reform. <http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/gorbachev-perestroika-fails.htm>, külastatud 13.05.17.
12. Grove, Thomas, & Strobel, Warren. (2014). Special Report: Where Ukraine's separatists get their weapons. *Reuters*. <http://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-arms-specialreport-idUSKBN0FY0UA20140729>, külastatud 13.05.17.
13. Herzenhorn, David M. (2014). What Is Putin's 'New Russia'? *New York Times*. <https://www.nytimes.com/2014/04/19/world/europe/what-is-putins-new-russia.html>, külastatud 13.05.17.
14. Ionita, Craișor-Constantin. (2014). Is hybrid war something new?. *Strategic Impact*, 53(4), 61-71.
15. JOC, Joint Operating Concept. (2007). Irregular Warfare (IW) Joint Operating Concept (JOC). <https://fas.org/irp/doddir/dod/iw-joc.pdf>, külastatud 13.05.17.
16. Jonsson, Oscar. (2017). Gen. McChrystal is right — in fact, Russian leaders think they already are at war. *Foreign Policy*. <http://foreignpolicy.com/2017/01/30/gen-mcchrystal-is-right-in-fact-russian-leaders-think-they-already-are-at-war/>, külastatud 13.05.17.
17. Kralova, Simona. (2014). Crimea seen as "Hitler-style" land grab. *BBC*. <http://www.bbc.com/news/world-europe-26488652>, külastatud 13.05.17.
18. Kremlin. (2014). Address by President of the Russian Federation. <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603>, külastatud 13.05.17.

19. Krieger, Joel, & Crahan, Margaret E. (2001). *The Oxford companion to politics of the world*. Oxford; New York: Oxford University Press.
20. Kyiv Post. (2015). A complex of measures to fulfill the Minsk agreements. <https://www.kyivpost.com/article/opinion/op-ed/a-complex-of-measures-to-fulfill-the-minsk-agreements-380395.html>, külastatud 13.05.17.
21. Lally, Kathy, & Englund, Will. (2014). Putin says he reserves right to protect Russians in Ukraine. *The Washington Post*. https://www.washingtonpost.com/world/putin-reserves-the-right-to-use-force-in-ukraine/2014/03/04/92d4ca70-a389-11e3-a5fa-55f0c77bf39c_story.html, külastatud 13.05.17.
22. Lanoszka, Alexander. (2016). Russian hybrid warfare and extended deterrence in eastern Europe. *International Affairs*, 92(1), 175-195.
23. Lee, Dave. (2014). Russia and Ukraine in cyber 'stand-off'. *BBC*. <http://www.bbc.com/news/technology-26447200>, külastatud 13.05.17.
24. MacDonald, David Bruce. (2002). *Balkan Holocausts?: Serbian and Croatian victim centred propaganda and the war in Yugoslavia*. Manchester & New York: Manchester University Press.
25. Mahadevan, Prem. (2016). Combating 'Hybrid Warfare' in Estonia. *Transitions Online*, 11(1), 87.
26. Mastriano, Douglas. (2017). Putin—the masked nemesis of the strategy of ambiguity. *Defense & Security Analysis*, 33(1), 68-76.
27. Matic, Z., & Stojic, F. (2016). The War in Bosnia and Herzegovina, 1992-1995: An Assessment of the War's Historical Context and Typology. *Small Wars Journal*, 20(8): <http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/the-war-in-bosnia-and-herzegovina-1992-1995-an-assessment-of-the-war%E2%80%99s-historical-context-a>, külastatud 13.05.17.
28. Mattis, James N., & Hoffman, Frank. (2005). Future Warfare: The Rise of Hybrid Wars. *Proceedings Magazine*, 131(11), 18-19.
29. Mullen, Jehro. (2014). Russia accuses West of seeking regime change in Moscow. *CNN*. <http://edition.cnn.com/2014/11/23/world/europe/russia-lavrov-regime-change/>, külastatud 13.05.17.
30. Munteanu, Razvan. (2015). Hybrid warfare – the new form of conflict at the beginning of the century. *Strategic Impact*, 56(3), 19-26.
31. Neag, Mihai Marcel. (2016). A new typology of war – the hybrid war. *Land Forces Academy Review*, 21(1), 14.
32. Nemeth, William. (2015). Venemaa riigikeskne hübriidsõda. *Diplomaatia*, <https://www.diplomaatia.ee/artikkel/venemaa-riigikeskne-hubriidsoda>, külastatud 13.05.17.
33. Norbu, Dawa. (1999). The Serbian Hegemony, Ethnic Heterogeneity and Yugoslav Break-Up. *Economic and Political Weekly*, 833-838.
34. Percy, Norma, & MacQueen, Angus. (1995a). „A Safe Area.“ In *The Death of Yugoslavia*. United Kingdom: BBC.
35. Percy, Norma, & MacQueen, Angus. (1995b). „Pax Americana.“ In *The Death of Yugoslavia*. United Kingdom: BBC.
36. Percy, Norma, & MacQueen, Angus. (1995c). „The Gates of Hell.“ In *The Death of Yugoslavia*. United Kingdom: BBC.
37. Popescu, Alba Iulia Catrinel. (2014). Observations regarding the actuality of the hybrid war. Case study: Ukraine. *Strategic Impact*, 53(4), 118-133.

38. Ray, Julie. (2015). Ukrainians Disillusioned With Leadership. Gallup. <http://www.gallup.com/poll/187931/ukrainians-disillusioned-leadership.aspx>, külastatud 13.05.17.
39. Renz, Bettina. (2016). Russia and 'hybrid warfare'. *Contemporary Politics*, 22(3), 283-300.
40. Schmidt, Nikola. (2014). Neither Conventional War, nor a Cyber War, but a Long-Lasting and Silent Hybrid War. *Obrana a strategie*, (2), 73-86.
41. Schroefl, Josef, & Kaufman, Stuart J. (2014). Hybrid Actors, Tactical Variety: Rethinking Asymmetric and Hybrid War. *Studies in Conflict & Terrorism*, 37(10), 862-880.
42. Stefanescu, David. (2015). Similarities and differences between the armed confrontations in the Middle East and Ukraine. *Journal of Defense Resources Management*, 6(1), 67-72.
43. Zavis, Alexandra. (2014). How do countries rank on corruption? Los Angeles Times. <http://www.latimes.com/world/europe/la-fg-corruption-rankings-20141203-story.html>, külastatud 13.05.17.
44. Zinets, Natalia. (2017). Ukraine charges Russia with new cyber attacks on infrastructure. Reuters. <http://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-cyber-idUSKBN15U2CN>, külastatud 13.05.17.
45. Tait, Matt. (2016). Putin's way of war. Politico. <http://www.politico.eu/article/vladimir-putins-way-of-war-cybersecurity-intelligence-russia-military-kremlin>, külastatud 13.05.17.
46. Taylor, Adam. (2014). Putin's approval rating hits 80 percent. The Washington Post. <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2014/03/26/putins-approval-rating-hits-80-percent>, külastatud 13.05.17.
47. The Economist. (2017). Life on the frontline of Ukraine's war. https://www.youtube.com/watch?v=ZYNpPpJ_t4M, külastatud 13.05.17.
48. United Nations High Commissioner for Refugees. (2004). Returns to Bosnia and Herzegovina reach 1 million. <http://www.unhcr.org/news/briefing/2004/9/414ffeb44/returns-bosnia-herzegovina-reach-1-million.html>, külastatud 13.05.17.
49. Van Herpen, M. H. (2015). *Putin's wars: the rise of Russia's new imperialism*. Rowman & Littlefield.
50. Yuhas, Alan. (2014). Russian propaganda over Crimea and the Ukraine: how does it work? The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2014/mar/17/crimea-crisis-russia-propaganda-media>, külastatud 13.05.17.

Hybrid warfare in the context of the dissolution of a federal state – Eastern Ukraine and Bosnian war comparison

Kaspar Schultz

Summary

Hybrid warfare is a relatively new concept in international relations. However, events in Eastern Ukraine and in the Middle East have been associated with this word. In this research paper, a comparison was made between the Eastern Ukraine war (including Crimea and the Donbass region) and the Bosnian war to compare hybrid wars that have been used by a hegemonic state in the context of a recently dissolved federation. Hybrid war is a war that uses different, lethal and non-lethal, means in its conduct. Four important means can be outlined. First, the state uses its military dominance to deter any possible escalation in the conflict zone by either the victim state or other international states to ensure that the non-state entity it supports does not lose significant territory. Second, the state can use non-lethal fields, like information warfare gain legitimacy in the eyes of conflict zone's local population to support military action there, fan support to the conflict domestically and confuse international audiences about what is happening in the conflict zone. Third, the state can use disruptive capabilities to weaken the victim state's ability to fight back against the hybrid threat. Finally, the state can support non-state entity in the region, through both military and non-military aid. What is striking is that some of these actions are presented by the aggressor state as in compliance with international law, whilst involvement in others is simply denied.

There are also four conditions that make hybrid war more likely, which are connected to the dissolution of the former federal state. First, the aggressor state has significant military dominance over other states that seceded from the union. Second, the victim state has significant ethnic minorities that are part of the aggressor states' dominant nation. Third, the victim state is internally weak and is vulnerable to manipulation through ethnic lines. Fourth, the aggressor state has a revisionist agenda.

Comparison between the Bosnian and Eastern Ukraine hybrid war reveals that in Bosnia, much more violence was used than in Eastern Ukraine. This can be partly explained with a technological gap – for example, cyber warfare was not available for

Serbia at that time, as it was for Russia. Also, as Russia is a big natural gas exporter to Ukraine and the rest of the Europe, it was also able to use that in its hybrid warfare.

Finally, the reason for conducting a hybrid war is to gain strategic peace that puts the victim state in a disadvantage. Peace protocol is legitimizes the conflict and gives the non-state entity power in the conflict region over the victim state's central government. This can be utilized to either keep the victim state in line with the aggressor state's agenda, or used to destabilize the victim state even further. However, although all these fields were used both by Serbia and Russia and the conditions were also in place, the peace protocols failed to materialize. In Serbia's case, Slobodan Milosevic lost control over the president of Republika Srpska, who was against the peace treaty, whilst in Russia's case, the peace treaties failed to materialize, because the fighting in the region did not stop.

Mina Kaspar Schultz

(isikukood: 39503042726)

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Hübriidsõda liitriikide lagunemise järgses keskkonnas – Ida-Ukraina ja Bosnia sõja võrdlus

mille juhendaja on Vello Andres Pettai,

1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 15.05.17
